

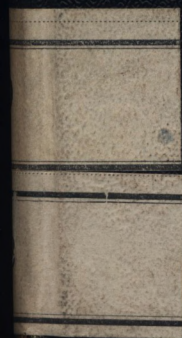
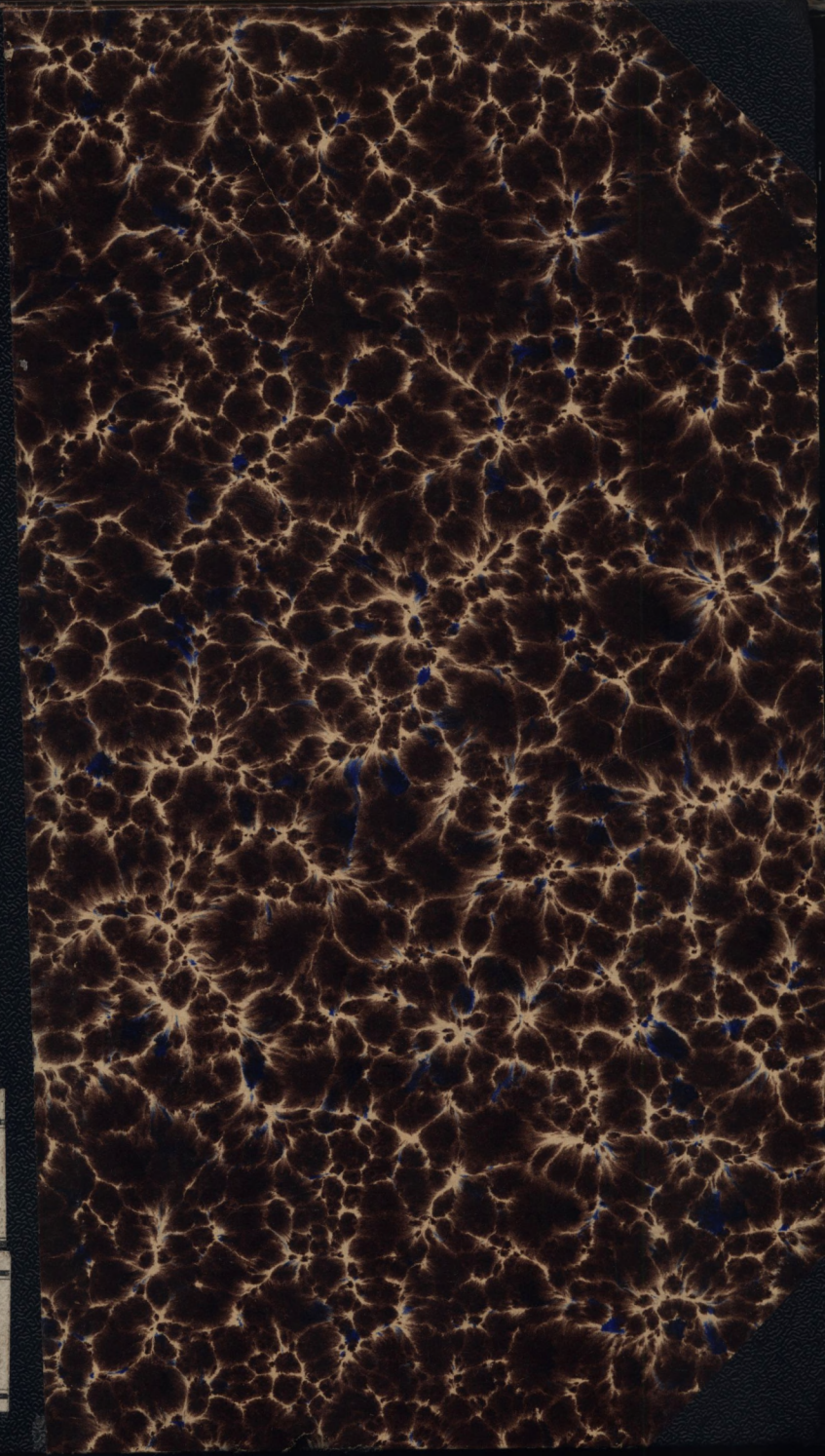
8886

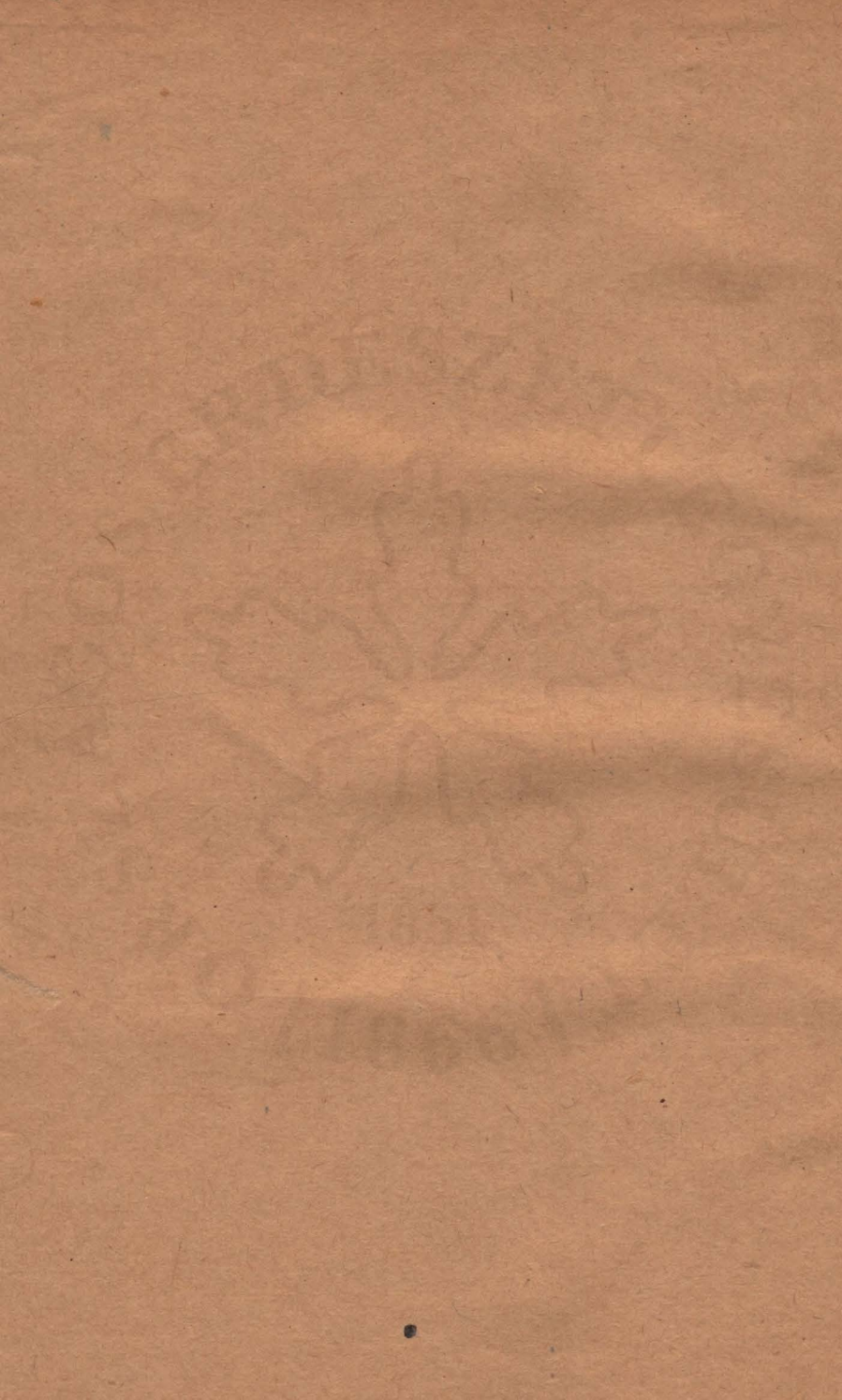
BOOKS

BY

MRS. J. W. BROWN

73

OEE Könyvtár
Áll.Ell. 2018

BIRTOKPOLITIKA

ERDÉSZETI TUDOMÁNYOK

ERDÉSZETI TUDOMÁNYOK

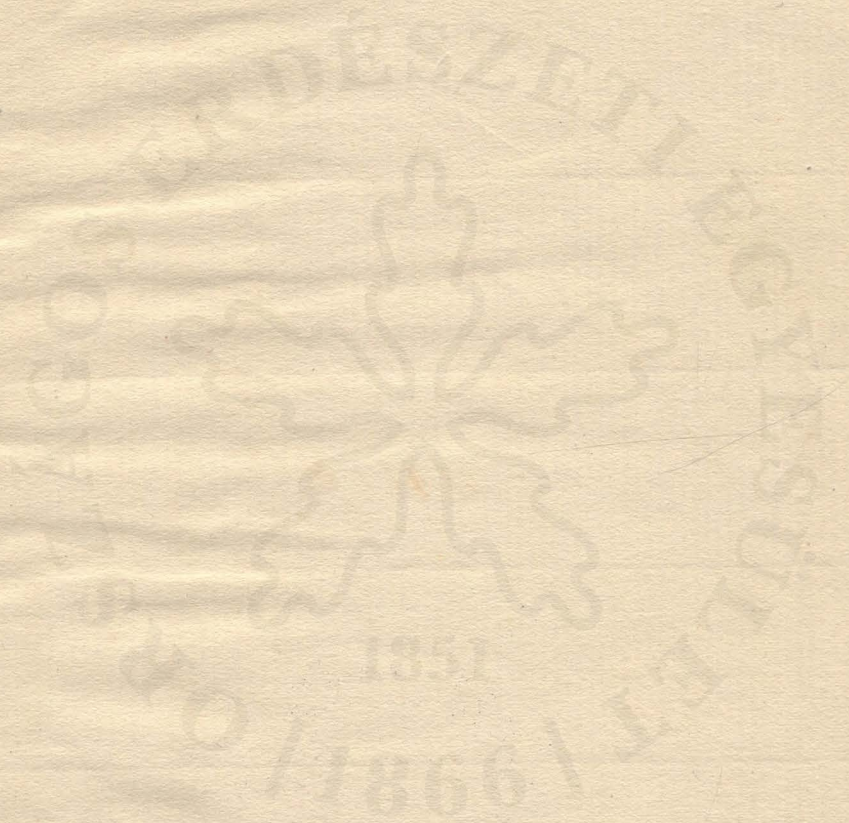

1851

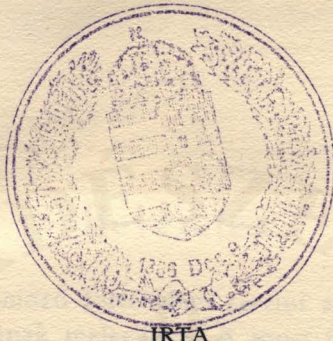
1866

1881

ERDÉSZETI TUDOMÁNYOK

BIRTOKPOLITIKA

IRTA
POLÓNYI GÉZA

Ár: 3032

MEGJELENT AZ »UJ NEMZEDÉK«-BEN

BUDAPEST
HUNNIA NYOMDA R.T. KIADVÁNYA
1916

ÁRA KORONA 3.—

BIRTOKPOLTIKA

BOLONYI GÉZA

1866. évi

REGISZTRÁCIÓS SZÁM: 1000/1866

1851

1866

BUDAPEST
HUNGÁRIA KÖZÖSSÉGI KÖZTÁRSASÁG

1866. évi

Bevezetés.

Az oknyomozó történelem szerint a háboru az eszmék forradalmának melegágya. A most folyó világháboru már eddig is bőven kínál anyagot a bölcselkedésre és sűrűn termeli az államjogi rendszereknek és társadalmi intézményeknek bomlasztására alkalmas bacillusokat.

Egy világháboru, amelynek megkezdéséért senki sem akar felelősséget vállalni, amelynek végcélját senki meghatározni nem tudja, valószínű tartalmát senki sem sejtí, vérbeli és pénzbeli áldozatairól a nemzetek a multa vonatkozólag sem nyernek fölvilágosítást, a jövőre vonatkozólag pedig ezeknek méreteiről a legilletékesebb tényezők sem bírnak homályos sejtelemmel, az ilyen világháboru a fékezvesztett mámorában tör, zuz és rombol. Keresztül gázol intézményeken s ha pihenőre tért, ujakat alkot, amelyek más mesgyén vezetik tovább céljai felé az emberiséget.

A politikusoknak, az államférfiaknak feladata ilyen nehéz időben a nemzetek jövődjének megalapozására vezető alkotásoknak irányítása.

Az államhatalom szervezésének, az álló hadseregnek, a kormányalkatnak kérdései, az emberirtás dühének enyhítése stb. stb. szinte feltolakodnak a velük való foglalkozásra.

De én nem ezekkel, hanem a háboruval kapcsolatosan máris felvetődött és a megoldásáig napirenden maradó birtokpolitikának kérdésével kívánok foglalkozni.

Magának a földnek és a vele kapcsolatos javaknak megosztása valójában őskora óta foglalkoztatja az emberiséget.

A birtokkérdés világtörténelmi jelentőségének mostani alakjában sem keletkezett ezzel a világháborúval.

A mózesi törvények, Confutius, Solon és Likurgus birkóztak már problémáival.

A római ager publicusnak története, a Grachusok küzdelmei eléggé ismeretesek. Az pedig már egyenesen a napirenden levő kérdésre tartozik, hogy a történetírás a római birodalom pusztulásának egyik és pedig döntő tényezőjéül a latifundiumokat, Lengyelország bukásának okául pedig nem a Liberum vetot, hanem a parasztságnak jus gladiiig kiterjedő urbér-rendszer (panszczyzna) által való kizsarolását jelöli meg.

Messze vezetne, ha a rabszolgaságról, az indiai, az irlandi, az orosz, román stb. stb. birtokviszonyokról kellene beszámolnom.

Ehelyett röviden csak reáutalok, hogy a földtulajdonnak és a vele kapcsolatos birtokpolitikának mostani alakja is lényegében már a háboru előtti időkben tekintélyes irodalommal és tömeges törvényhozási intézkedésekkel rendelkezett. Maga a szociálista irodalom könyvtárakat töltött meg a földjáradékkal foglalkozó termékeivel.

Ezeknek az elibém szabott keretben való ismertetése sajnálatomra nem lehetséges.

De nem is szükséges. Elég ha annak felsorolására szoritkozom, hogy irodalmi téren Henry Georg és ennek tanítványa, Damaschke Adolf, adtak legujabban azoknak az eszméknek kifejezést, amelyek a mai birtokreformpolitikának különleges tartalmat adnak.

A német birodalom s amennyiben az egyes államok törvényhozásai vagy a városok autonómiája körébe tartozik ezen államok törvényhozásai és a városok statutuma i ugy Ausztria, mint saját magyar törvényhozásunk a közelmúltban nagyszámu törvényekben foglalkoztak a földbirtoknak jogviszonyaival.

Nagyon előrehaladott és figyelemre méltó intézkedéseket találunk különösen Németországban és annak egyes városaiban, ahol a járadékirtokrendszer, az értékelkedés, az építkezési jog, a községi vagyonszerzés és vagyonneze-

lés, előjogszabályokba vannak a gyakorlati életbe átültetve s ahol a poseni kisajátítás külön elmélkedésre is feljogosít.

Kiemelkedő mozzanatként kell rámutatnom Dávid Lloyd Georgenak, az angol kincstár kancellárjának, Glasgowban 1914. évi február hó 4-én, tehát ugyancsak a háboru előtt tartott világhírű beszédjére. Olyan hatalmasan s olyan megdöbbenő adatokkal támadta az angol nagybirtokosokat és a toryspárti arisztokratákat, hogy ehhez fogható politikai támadást egy tényleges szolgálatban levő államhivatalnoktól alig találunk a történelemben. Felsorolt példái közül egy-kettőt idézni fogok. Az olvasóra bízom annak megítélését, mennyire illenek ezek a mi viszonyainkra.

Hazai törvényhozásunknak fejlődése, a régebbi adományozási és örökösödési törvényekről nem is szólva, 1848-ban nyújtotta fényes bizonyítékát a birtokpolitika döntő fontossága iránt való érzékének.

A robotnak és dézsmának megszüntetéséről, az összesítésről, a legelő elkülönözéséről és a fajzásról, a földesuri törvényhatóságnak megszüntetéséről, az urbéri terhek megváltásáról, a papitized megszüntetéséről, az ősiség eltörléséről alkotott törvények örökké emlékezetes mértőföldjelzői maradnak annak a nagy korszaknak, amelyben a földhöz és javaihoz fűződő jogviszonyoknak az emberiség általános érdekében való rendezése állam és nemzetmentő feladatnak lett felismerve.

Az újabb korszak is sűrűn foglalkozott az urbér, a tagosítás, a telepítés, a legelő kérdéseivel. Szinte meglepő, mennyire parlagon maradt hazánkban a belsőségekre, főleg a városi háztelkekre vonatkozó törvényhozás.

Félszeg és igazságtalan házadó-törvényeinken kívül ezen területen alig találunk számottevő intézkedésekre.

Mindezek azonban részletkérdések, amelyekkel foglalkozni most szándékom nem lehet.

Amiről beszélnünk kell, az a földbirtoknak és a belőle származó javak megoszlásának az a nagy kérdése, amelyet a világháboru lángolásának hatása alatt egy neszeslelkű és ihletett ajku főpapunk, Prohászka Ottokár,

székesfehérvári püspök, kizárólag a hazai birtokviszonyainkra, helyesebben a kötött birtokokra vonatkozólag, az örökbérlés rendszerével kapcsolatosan felvetett.

Az idevonatkozó irodalomból ismerjük Attikusnak (Beksics Gusztáv) a hitbizományokat felölelő munkáját. Ismerjük közjogi, közgazdasági és magánjogi íróinknak a nemzeti vagyronról, a donációs rendszerről szóló könyveiket és ismerjük a szabadkőműves páholyoknak a szekularizációra vonatkozó propaganda-irodalmát s a velük szemben napvilágot látott védelmi iratokat.

Különösen említésre méltó dr. Sebess Dénes kir. ítélőtáblai tanácselnöknek a kivándorlási tanács megbízásából megírt földbirtokjogi törvényjavaslata és annak indokolása, amelyben a szerző mélyreható tanulmányának nagy szorgalommal gyűjtött adatait úgy tárja az olvasó elé, hogy munkájában az élő törvényeknek a földbirtokra vonatkozó labirintusában biztos vezetőre találunk.

A kérdés érdemének boncolása és a dolog lényegére vonatkozó álláspontomnak kifejtése előtt kénytelen vagyok még egynéhány, bár súlyos horderejű, de a földkérdésnek elvi jelentősége és fontossága mellett mégis kisebb jelentőségű olyan jelenséggel foglalkozni, amely a földreformnak a törvényhozásban való napirendre tűzését égetően sürgőssé teszi.

Nagy hibának tartanám, ha a földbirtok felosztásának és öröklésének súlyos és döntő horderejű jelentőségét pusztán a hadi árváknak vagy rokkantoknak szempontjából mérlegelnék, vagy ha a reform csupán a kötött birtokokra szorítkoznék.

Szívesen elismerem, hogy ezek a tényezők kivételes számbavételt követelnek, de nem ölelik fel a kérdést a maga jelentőségében és rendkívüli horderejében.

Korai volna ma afelett elmélkedni, vajjon milyen gazdasági alakulatokat fog szülni a javában tomboló háború? Lesz-e középeurópai vámunió, lesz-e magyar-német avagy osztrák-magyar és német birodalmi vám- és kereskedelmi szerződés, avagy lesz-e más alakulat, mindez a hadak istenének féltékenyen őrzött titka még.

Egy dolog azonban máris minden kétségen kívül áll. A Duna medencéjére és ebben Magyarorságnak állati és növényi fehéرنyét dusan termő rónáira, nemes érceket és nyerstermékeket rejtegető bérceire, erdeire és isten áldotta völgyeire szemet lökött a szövetséges és az ellenség egyaránt.

De mohó étvágygal rohan földbirtokszerzésre a házátlan nagytőkének a hadiszállításon hallatlan mérvekben felduzzasztott pénzeszsákja is.

Sűrűn hallunk és olvasunk nagybirtokcseréről és nagybérletekről.

A külföldi tőkét az élelmiszerekben és nyerstermékekben kínálkozó gazdasági haszonra való kilátáson kívül vásárlásra ingerli a valuta-különbözet, a megdőbbentő árnyokat öltött disagio, amely lehetővé teszi, hogy a valuta-különbözet erejéig a külföld ugyanazzal a tőkével több birtokot vásárolhasson, vagy egy és ugyanazon birtokért kevesebb vételárat adjon, mint amennyit korona értékű papírpénzünkéből kell érte fizetnünk.

Az idegen kézbe kerülő birtok cseréjénél a nemzeti és faji érdekek kockáztatásán kívül a hazai birtokos osztályt még az a veszély is fenyegeti, hogy a birtokáért kapott papirospénznek minden bekövetkezhető valuta rizikóját, szóval az esetleges devaluationnak veszélyét neki kell viselnie.

Ezen oldalról a még érvényben levő kereskedelmi szerződéseknek okából mérhetetlenül nagy veszély fenyegeti nemzetünket. Sürgősen kell majd felvilágosítást követelnünk a kormánytól az iránt, mely intézkedéseket szándékozik tenni a fenyegető közvetlen veszélynek elhárítására?

Nem kisebb a veszély, ha figyelemre méltatjuk, hogy hazánkban normális békeidőben is évenként 20 ezret meghaladó birtokcsere következett be, kényszereladás, bírói árverés útján.

Ha ezen adat mellé hozzáillesztjük azt a hibát, amelyet a kormány azáltal követett el, hogy a jelzáloggal és annuitásos kölcsönökkel terhelt ingatlanok (birtokok és házak) kamat és törlesztési esedékességeire nem adott

moratoriumot, hanem csupán az árverést függesztette fel és számításba vesszük, hogy a háboru immár két éve tart és ki tudja, meddig fog tartani, akkor csakhamar megdöbbenve számolnunk kell azzal a menthetetlenül bekövetkező katasztrófával, amely ezer és ezer birtoknak a háboru után rohamosan árverés alá való kerülésével megmozdítja a magyar birtokososztály lába alatt a földet és megnyitja a háboru élődíjei számára azokat a zsilipeket, amelyen majd tömegesen özönlik be a szemérmetlen üzósorának frissen bevándorolt, vagy idegenből idetelepült Shylock-hada a magyar telekkönyvekbe.

Itt gyors és gyökeres segítségre van szükség.

Hogy a háboru a legnagyobb forradalmár s hogy a heterogenitás törvényeinek hódolva rendszerint az ellenkezót szüli annak, amit intézői céloztak, azt saját viszonyainkra alkalmazva, szemünk láttára igazolja a most dúló világválság.

A requirálásnak és maximálásnak, a legvadabb és legfélszegebb, mert majdnem kizárólag a föld élelmi termékeire alkalmazott részleges kommunizmusnak korszaka s a legféltelenebb uzsora, a rohamos meggazdagodásnak szemet szuró példáival bizonyítják, hogy eddigi törvényeink, mostani jogrendünk, állami és társadalmi intézményeink már nem nyújtanak hathatós védelmet a kizsákmányolás ellen.

A kommunizmus apostolainak könnyü lesz tanításaiknak diadalával hivalkodniok.

Ami mentségül kínálkozott a veszélynek s a legnagyobb szükségnek nehéz perceiben, azt mint orvosságot bátran fel lehet venni a béke idejére is az állami receptkönyvbe.

Több mint valószínű, hogy a maximálás és requirálás hosszú időre vendégei maradnak közgazdaságunknak.

Az egyéni tulajdonnak, a szabad versenynek, a tulajdonnal való szabad rendelkezésnek fenekestül felforgatott rendszeréből az átmenet, az új helyzetbe való illeszkedés állami és társadalmi intézményeinknek az egész vonalon való átalakítását vonja maga után.

Mostani feladatomban megfelelőleg ezek közül kizárólag a földbirtokra vonatkozó kérdéssel kívánok foglalkozni, de itt is csak elvi jelentőségű általánosságokra szorítkozom, mert a részletek fejtegetése csak nagyobb terjedelmű munkában volna lehetséges.

A vezérfonalat illetőleg akár georgistának is vallhatnám magamat. Ugy Henry Georgenak, mint a glasgowi szónoknak, Lloyd Georgenak, elvi álláspontját, mely szerint a föld nem áru s az »minden országban a teremtő által a népek összeségének azon célból adatott, hogy azoknak jólétét áldásosan szolgálja s hogy ennél fogva minden előjognak és minden kiváltságnak bármilyen forrásra támaszkodjanak, mihelyt ezen legfőbb törvénybe ütköznek, kiméretlenül el kell söpörtetniök« (Glasgow, 1914. február 4) — helyesnek tartom és osztom.

Látom és vallom, hogy a föld magának a testnek őszanyja, a természetnek csodájaként reproductív erejével emberi munka nélkül is termel. Méhéből s az állat- és növényvilágnak általa szült és táplált birodalmából élelmet, forrásaiból pedig éltető italt kínál a reá utalt emberiségnek.

Rétegeiben feltárássra váró kincseket és gyógyszereket rejteget. Tudom, hogy a föld geográfiai és ethnográfiai határok nélkül, mint köztulajdon azon veleszületett joggal adatott az emberiségnek, hogy abból megélhessen s áldásából minden élő ember életszükségleteinek megfelelően egyenlően részesülhessen.

De nem folytatom, mert az elvi fejtegetésnek ezen mesgyéjén eljuthatunk a föld világkommunizmusának tanítélelig. Itt azonban már el kellene bucsuznunk a mestereknek iskolájától.

A világkommunizmusnak ígéretföldje, elméleti és tapasztalati alapon, ugy a metafizikának, mint az empiriának szabályai szerint — önámítás.

A kommunisztikus irodalomban sehol sem olvastam annak a megoldását, miként lesz a világbirodalmi kataszter megalkotva, vezetve és miként lesz abban az eszkimóknak és szamojedeknek jogigénye a botokudoknak és irokézeknek érdekeivel és életviszonyaival kiegyenlítve.

De ettől el is tekintve, az emberiségnek a természet törvényei szerint való fejlődése a földre és a méhében rejlő javakra vonatkozó világkommunizmust merőben kizárja.

A fejlődésnek törvénye szemben az állatvilággal, amelynek egyedei keletkezésük óta egyenlően fogyasztanak, de nem gyarapítanak, úgy érvényesül, hogy az emberiségnek szaporodásával úgy az élelmi szerek, mint a ruházati és egyéb szükségleti cikkek maguk is szaporodnak.

Ez az együttgyarapodás az éghajlati és földrajzi viszonyok okából, tehát természeti okokból külön néptörzsekké, nemzetekké és államokká differenciálódott emberiségnek kulturális haladásától, a munka megosztásától és attól függ, hogy a más és más életviszonyok közé utalt, más és más földrétegeken, más és más termelési viszonyok közt élő emberiség a földet és annak javait saját különleges kulturájának megfelelőleg tudja termékenyíteni, átalakítani és felhasználni.

A vadak és emberevők nem osztozhatnak ebben a munkában. A világkommunizmus nem az a keret, amelyben az emberiségnek ez a feladata megoldható lenne.

Minthogy javaslatainkat nem Utópia vagy Abdera számára írjuk, könnyű szívvel bucsuzhatunk el a különböző zöld vagy vörös kommunisztikus elméletektől.

Annál erősebben kell azonban kiemelnünk Lloyd George tételéből annak döntő jelentőségét, hogy *minden előjognak és minden kiváltságnak el kell söpörtetnie, amint az a földnek az emberiség, a mi tételünk szerint a »nemzet« javára való kihasználását gátolja, megnehezíti vagy lehetetlenné teszi.*

Ebből a szempontból kell tehát mérték alá állítanunk hazai földbirtokviszonyainkat és a tényekkel igazolt eredményekből kell majd megállapítanunk javaslatainkat.

A modern kapitalistauralomnak egész területén eddig soha nem hallott méreteket ölt az emberpusztító aránytalan vagyonmegoszlás, — mintha újra be kellene bizonyítani, hogy a pecunia a pecusból, a capitalis pedig a csereviszonyban caputok szerint leolvasott marhák számlálásából veszi

eredetét és így a pénztőke minden alakzatában baromi eredetű.

Az elibénk szabott keretben minket tulajdonkép csak a földjáradék s a vele kapcsolatos javak miként való megosztása érdekelne.

Ámde alig van vagyon vagy jövedelem, amely valamelyes vonatkozásban a földdel vagy annak termékeivel összefüggésben ne lenne. A nemzeti jövedelemben pedig abszolút lehetetlenség annak megállapítása, mennyi lehet ebből az a rész, amely a földtől vagy annak termékeitől teljesen elválasztható.

Ez okból az összehasonlítás lehetőségének teljessége céljából magára a földre vonatkozó adatoknak előterjesztése előtt a vagyonnak és a jövedelemnek megosztására vonatkozólag egy-két általános adatot kell előrebocsátanom.

A nagy vagyonok és nagy jövedelmek tultengésének világszerte dúló epidemiáját leghivebben a milliárdosok hazája, a trusztoknak és kartelleknek s a világháboru spekulánsainak Eldorádója, az észak-amerikai Egyesült-Államok tárják elének.

King tanár adatai szerint az Egyesült-Államok nemzeti vagyona 187 milliárd dollárra (disagio nélkül 935 milliárd korona) becsültetik. Körülbelül kétszer annyi, mint Európa leggazdagabb államának, Nagy-Britániának nemzeti vagyona.

Ennek a nemzeti vagyonnak 60%-a a népességnek 20%-a között oszlik meg, míg a népességnek 65%-a a vagyonnak csak 5%-ában osztozik. A teljesen vagyontalannoknak adatait forrásom nem közli.

A jövedelmi statisztika szerint 1914-ben az Egyesült-Államokban 1598 olyan adó-alany volt, akinek évi jövedelme a 100,000, mond egyszázezer dollárt és 44 olyan család, amelynek jövedelme évenként az 50 millió dollárt meghaladta.

Ennek a 44 családnak egyenkénti évi jövedelme 100,000, mond egyszázezer kereső munkáscsalád megélhetési minimumának felel meg, de milliókra megy azoknak

a szegény munkanélkülieknek a száma, akik ma nem tudják, hogy holnap maguknak és gyermekeiknek lesz-e mit enniök.

Ennek a statisztikának elrettentő adatait érdemes lenne bővebben is részletezni, de tárgyamra tartozólag már ezek az adatok is bőségesen igazolják, hogy az állam és a társadalom beteg intézményeivel mennyire elvonta a földet és annak termékeit természetadta rendeltetésüktől.

Saját konyhánkra térve *lakosságunk helyzete viszonylagosan még rosszabb mint az Egyesült-Államokban*. Hátrányunkra szóló tényező, hogy nálunk viszonylag is kevesebb a munkaalkalom és hogy az eltartottak nemcsak relative, de abszolút számokban is nagyobb terhet rónak a termelő rétegekre, mint az Egyesült-Államokban.

Erre vonatkozólag elég, ha tudjuk, hogy az Egyesült-Államokban békelétszámon csak akkora tényleges hadsereg van, mint amennyi nálunk a hivatalnok.

Fellnernek, ha nem is feltétlenül kifogástalan, de kétségtelenül nagyon érdekes adatai szerint a magyar birodalomnak tiszta nemzeti vagyona 41,520 milliárd korona. A tiszta nemzeti jövedelem 6741 milliárd korona. Amíg Ausztriában a 29 millió lakosság mellett a 12,600 millió korona értékű évi termelésből egy lélekre átlag 430 korona esik, addig nálunk a 6741 millióból a 21 millió lakosságra fejenként átlagban csak 320 korona jut.

A nemzeti jövedelem egyéni megoszlásának adataiból néhány példa teljesen tiszta alapot teremt a további következtetésekre.

A hadsegélyezés céljaira igénybe vett 20 ezer koronán felüli jövedelmekre kirótt adóketésnél 14,018 volt a megadóztatott alanyok száma. Ezekből 20 ezer korona évi jövedelem után meg lett adóztatva 1887, 30 ezer korona után 6701, 80 ezer korona után 714, 100 ezer után 408, 120 ezer után 213 és 120 ezer korona évi jövedelemnél több után 673 alany. Ebben az utolsó kategóriában kell majd keresnünk a 2—300 ezer, sőt 500 ezer korona évi jövedelmet meghaladó bankdirektorokat, és az 500 ezer korona évi jövedelmet meghaladó latifundium-tulajdonos

sokat, a hitbizományi birtokosokat és a különböző egyházi fejedelmeket.

Érdekes adat, hogy az alább közlendő birtokmegoszlási statisztika mellett a 20 ezer koronán felüli megadóztatott egész nemzeti jövedelemből csak 246.329,114 korona jutott a földbirtokra és 141.496.539 korona a házbirtokra.

A kivetett adónak majdnem a fele Budapest fővárosra esett, ahol a megadóztatott 5531 adóalanyból vallomást csak 2792 adott s ahol a 100 ezer korona évi jövedelem után 142, a 120 ezer korona után 96 s a 120 ezer koronát meghaladó évi jövedelemnél többel rendelkező adóalanyok között 281-en lettek megadóztatva.

Magának a birtokmegoszlásnak a Pesti Hirlapban Rolla által már más vonatkozásban értékesített adatai szerint a szorosán vett Magyarországon van:

1. 5 holdig terjedő törpebirtok 1.279,718 1.240,222 hold területen. Egy birtokosra esik átlagban 0,98 hold, tehát nem is egészen egy hold. Ez a pántlika-birtokrendszernek elijesztően szomorú bizonyítéka.

2. 5–100 holdig terjedő kiscgazda-birtok 1.085,179 9.861,699 hold területen. Átlag egy kiscgazda birtoka 9 hold.

3. 100–1000 holdas középirtok 19,867, 3.259,308 hold területen. Átlag 164 hold.

4. 1000 holdon felüli nagyirtok 3669, 6.848,818 hold területen. Átlag esik egy nagyirtokosra 1818 kat. hold föld.

És most lássuk a kötött birtokra vonatkozó hivatalos adatokat.

Az 1895. évi VIII. t.c. alapján felvett mezőgazdasági statisztikának 1900-ban történt közzétételekor dr. Darányi Ignác akkori földmivelési miniszter az V-ik kötethez, amelyben az eredmények összegyűjtve foglaltatnak, »Előszót« irt. Ebben már rámutatott a nemzetet fenyegető szerencsétlen birtokmegoszlásra.

Itt olvasom, hogy »az anyaországban talált 2.588,482 gazdaság közül 2.354,847 törpe-birtok és kiscgazdaság volt.«

Az egész magyar birodalom összes szántóföld területének 64,06%-a, abszolút számokban több mint 13 millió kataszteri hold a törpe- és kisgazdaságokra esett.

1895 óta ez irányban új felvétel nem történt. A Statisztikai Évkönyv XXI. kötetének 73-ik lapján most is az 1895-iki felvétel adatai szerepelnek, amelyeknek ide vonatkozó részénél az erdő- és legelő-birtok figyelmen kívül hagyott.

A szorosán vett Magyarországon 11.101,921 kataszteri holdon, amint az Előszó mondja, 2.364,867 törpe- és kisbirtokos termel. Ezzel szemben 3768 nagybirtokos 6.848,818 kataszteri hold földterületet vall tulajdonának. Az ország földjének javarésze, már ab ovo ezeknek a nagybirtokoknak jutott. A tagosítások alkalmával a nagybirtokosok értették a módját, miként lehet ezen a helyzetten még javítani.

Ezek a számok nagyon hangosan beszélnek . . .

A kötött (korlátolt) birtoknak mennyiségét és megoszlását az 1900. évi mezőgazdasági statisztikának V. kötete részletesen tartalmazza. Akit ez a bővebb részletezés érdekel – az adatokat itt megtalálja. A tanulságoknak levonási hatása, másrészt a sokszor szándékosan ferditett hivatkozásoknak helyesbitése céljából a legcélszerűbb, ha rövid kivonatban ismertetem a legutolsó hivatalos adatokat.

Az 1913-iki évkönyv XXI. kötete a 76-ik oldalon tartalmazza a száz kataszteri hold és ennél nagyobb birtokoknak 1913. évi április hó végéig megállapított megoszlását.

Ezen hivatalos adatok szerint a jelzett száz holdas és az azon felüli összes terület, amelyben a kincstári-, községi és részben az illetményfölkdek is benne foglaltnak, 26.582,145 kataszteri hold, amely 27,998 birtokos között oszlik meg. Ebből a korlátolt forgalmu birtok 15.563,699 kataszteri hold, amely 11,588 birtokosnak tulajdona, illetve birtoka.

Ebből egyházi birtok :

a) latin szertartásu katolikus 428 birtokos kezén 1.551,825 kataszteri hold, amiből 479,522 hold szántó ;

b) görög-katholikus 129 birtokos kezén 184,672 kataszteri hold, amiből 10,604 hold szántó ;

c) református 220 birtokos kezén 61,881 kataszteri hold, amiből 33,553 hold szántó ;

d) ágostai 151 birtokos kezén 49,432 kataszteri hold, amiből 13,174 hold szántó ;

e) görög-keleti 124 birtokos kezén 65,499 kataszteri hold, amiből 30,085 hold szántó ;

f) unitárius 23 birtokos 11,050 kataszteri hold, 30,085 hold szántó ;

g) izraelita 4 birtokos 1451 kataszteri hold, amiből 916 hold szántó.

Prohászka Ottokár az egyikézen levő és 10 ezer holdat meghaladó kötött birtokok szántó föld részének igénybe vételét javasolta indítványában, amely lényegében csak a rokkantak felségítését célozza.

Már az első pillanatra láttam, hogy a javaslat ezen részében nem számol a tényleges helyzettel. Ez a részlet — bizonyára a nemeslelkű főpap intenciójának ellenére — az elvi horderejében szép és lélekemelő szándékot minden gyakorlati jelentőségétől megfosztaná. A bécsi *Zeit*-ben megjelent cikkemben ezen aggodalmamnak már hangot is adtam.

Most az előttem fekvő hivatalos adatok alapján megállapíthatjuk, hogy a 10 ezer holdon felüli kötött birtok így oszlik meg :

a) 10 ezertől 20 ezer katasztrális holdig van 124 birtokos kezén 1.704,587 kataszteri hold, amiből szántó 362,758 kataszteri hold ;

b) 20 ezer holdon felül pedig van 97 birtokos kezén 5.836,036 kataszteri hold, amiből 790,654 hold a szántó. A javaslat szerint felosztás alá kerülő szántó föld tehát összesen 1.153,412 kataszteri holdat tenne ki.

Ha már most az eddig körülbelül sejtett rokkantaknak számát ezzel a rendelkezésre kijelölt szántó-mennyiséggel osztjuk, — amely műveletet most a cenzurára való tekintettel végre nem hajthatok — akkor csakhamar ki fog derülni, hogy a Prohászka-féle kisbirtok-minimum még

csak meg sem lenne közelíthető, középirtokok alakításáról pedig alig lehetne szó. De ezenfelül ez a nagyon diluált homeopathikus dózis ellenszenvenné tenné a javaslatnak ilyen végrehajtását, mert azt csupán néhány birtokos ellen irányított birtokfelosztó kisajátításnak tüntetné fel.

Ha azonban az előttünk álló birtokpolitikai reformot nem csupán mint rokkantügyet, hanem mint nemzetmentő feladatot kezeljük, akkor a javaslatnak ez a része nem kerülhet a programba.

A hitbizományokra vonatkozó adatok szerint van:

92 hitbizomány 2.291,078 kataszteri hold területtel, a miből 721,541 kataszteri hold a szántó és jellegzetes módon 7303 kataszteri hold kert. Ez alatt azonban azoknak nagyobb részében nem konyhakerteket vagy gyümölcsösöket, hanem tisztán a termeléstől elvont diszkerteket kell értenünk.

A dióhéjba szorított adatok szerint Magyarország anyaterületén 2.388,432 birtokos van és így a fejszám szerint 18.264,533 népességből 15.876,051 a mezőgazdasági földbirtok nélküli lakosságnak száma.

Ez a szám azonban, ha azt az egész földterületre akarjuk ismerni, helyesbitésre szorul a már jelzett okból mindenekelőtt azért, mert ebben a statisztikában csupán a mezőgazdasági üzemek vétettek fel, a tisztán erdő- vagy legelőbirtokok pedig kihagyattak. De helyesbitésre szorul még azért is, mert a ház és háztelek a belsőségek és a házakkal kapcsolatos kertek és végül a szőlők és bányák a földtulajdontól el nem választhatók. A kötött birtokoknál pedig a 100 holdon alóli területek is számba veendőek. Mindezeknek részletes felsorolásától egyrészt a hivatalos adatok hiánya, másrészt a terjedelmességnek lehető mellőzése okából tartózkodnom kell.

Az alábbiakból kitetszőleg céлом főleg a birtokpolitika veszélyes elfajulásának bírálata lévén, az így csoportosított adatok a kirívó és sürgősen orvoslásra váró ellentéteket jobban kidomborítják.

A statisztikának teljessége kedvéért egyébiránt feljegyezhetjük, hogy az 1895-iki felvétel szerint, amelyen

Ada Kalehnek annexiója sem változtatott lényegesen, a magyar birodalom 325,411 □ km, Magyarország maga 282,870 □ km, amelyhez ugy látszik a folyók és tavak medrei még hozzáillesztendők lennének, mert a felvételek csupán a művelés alatt álló és a terméketlen területekre terjeszkedtek.

Ezen adatok szerint a magyar birodalom 56.186,327 kataszteri hold, Magyarország maga pedig 48.834,673 kataszteri hold, amelyből a szántóföld 20.904,568 kataszteri hold, a parlagon volt szőlő 1895-ben 149,151 kataszteri hold, a terméketlen terület pedig 2.319,061 kataszteri holdat tett ki.

Vonjuk le a tanulságokat: Örvendetes jelenség, hogy a döntő fontosságú kérdésekben ugy az irodalomban, mint az érdekelt szakköröknek gyülekezetein, de még a képviselőházban is szinte szembeszökő a nagy egyetértés.

Annál érdekesebb azután annak megállapítása, hogy a diagnózisban való nagy egyetértés hogyan szakad meg a therapiánál.

Ennél a pontnál világosabban kell beszélnünk. A betegséget, a társadalmat senyvesztő s a magyar nemzetet veszélyeztető bajt mindenki látja, de mikor orvoslásra kerül a sor, a legridegebb, sőt helyelközettel a legravaszabb önzés, épen ugy, amint az az adótörvények tárgyalásánál ismétlődik, mindig a másiknak nyakába akarja varni az áldozattal járó terheket.

Ünnepies nyilatkozattal is megerősített igazság gyanánt hirdetjük, hogy a hazáért vérét ontó nemzedéknek joga van részt követelni a földből, amelyet megvédelmezett. Csak a hercegprimásnak van különvéleménye, amellyel még foglalkozni fogok.

Miután a hivatalosan közzétett adatokkal szemben ezt letagadni ugy sem lehet, készségesen elismerjük és hirdetjük, hogy hazánkban a termelő földnek megoszlása igazságtalan, sőt káros, mert részben ennek tulajdonítható, hogy az amerikai és német társadalmi statisztikusok által meglepetésünkre közzétett világtermelési adatok szerint Magyarország kiválóan jó földje dacára egy hektárterületen csak fele annyit termel, mint például Belgium.

Mindnyájan megegyezünk abban is, hogy a termés-hozam fokozására szükséges intézkedések haladéktalanul megteendők.

Abban is egyetértünk, hogy a földhitel nem felel meg céljának, agrárhitel tulajdonkép nincs, a kivándorlás pedig egyenesen csapássá vált s a visszavándorlás telhetőleg előmozdítandó. Hirdetjük, hogy a földdel és terméskeivel üzött mindenféle uzsora és parcellázás éppen úgy üldözendő, mint ahogyan megakadályozandó az is, hogy a nagybirtokok, ezek között főleg az egyházi javak, egyes főbérlok által albréleti uton a rosszul palástolt földuzsorának céljait szolgálhassák,

Radikális birtokpolitika! Földet és jogot a népnek! Hangzik a jelszó bérceken, árkon-bokron egyaránt.

De amint tettekre, nemes cselekedetekre kerül a sor, a hamleti tépelődésnek vajudása, nem ritkán kinos gyötrelmében nem tud, vagy nem akar mentő gondolatot szülni. Marad az egyik barázda a másik mellett, az egyik mesgye a másik szomszédságában, mint eddig volt, csak a nemzetgazdasági kár és az elfojtott, de könnyen kitörő elkeseredés s a gyűlölet szaporodik tovább.

Az eddig közzétett fontosabb javaslatok.

Elérkeztem a felmerült kiemelkedőbb javaslatoknak birálatához.

Az eddig napvilágot látott, szerzőjüknek személyes sulya vagy a környezetnek jelentősége okából számottevő javaslatok, majdnem kivétel nélkül, humanisztikus alapon, mint rokkant ügyet kezelik a kérdést. Ez nyilvánvalólag nem birtokreform. A szekularizációra vonatkozó propagandának álláspontjával, mint a háboruval nem kapcsolatos kérdéssel, a befejező részben külön szándékozom foglalkozni.

Ezen a soron természetesen első helyen a Prohászka Ottokár javaslatát és vele kapcsolatosan Csernoch János hercegprimásnak különvéleményét kell érdemük szerint méltatnunk.

A székesfehérvári püspök javaslatának alaphibája, hogy a tévesen örökbérletnek nevezett örökhaszonbérleti szerződéssel való megoldásnak álláspontján áll.

Az örökbérlet alatt a jogászvilág azt a jogviszonyt érti, amelyben a megosztott tulajdonon a felépítmény (superficies) tulajdonosa a telek tulajdonjogának elismerésért és használatáért bizonyos díjat, bért, fizet. A javaslat nyilvánvalólag nem ezt célozza, hanem az örökhaszonbérletnek azt a nemét, amidőn a szokásos haszonbérleti időtartamon túl terjedő időre — rendszerint 50—90 évre — átvett birtoknak s a velejáró épületeknek használatáért előre meghatározott és visszatérő időszakonként esedékes haszonbér fiztetik. (Emphiteüsis.)

Ugy az örökbérlet, mint az örökhaszonbérlet a szer

zódéseknek pontonkinti változatai szerint tulajdonkép anyyiféle, ahány ilyen szerződés létezik.

Aki gyakorlatilag akarja az örökbérletnek előnyös és káros oldalait megismerni, menjen ki például Ujpestre és olvassa el az ujpesti telepítésnek alkotmány- és jogtörténeti szempontból is rendkívül érdekes alapokiratait s azután tájékozódjék az egyes szerződéseknek tartama felől. Ezekből s az elért pénzügyi eredményekből meg fogja tudni, mit jelent az örökbérlet megváltási joggal, vagy anélkül a bérbeadóra és mit jelent a bérbevevőre?

A laikus közönség körében az örökbérlet, illetve örökhaszonbérlet alatt egy örökké tartó jogviszonyt, az örökre biztosított használati jogot értik. Ez azonban tévedés. Az örökhaszonbérlet már úgy is, ahogy az az életben megjelenik, helytelen. Ha azonban ez volna az értelme és célja, akkor a természetnek rendje és a józan ész együtt tiltakoznának ellene, mert az örökké tartó használat a másik szerződő félnél az örökké tartó tulajdonjogot feltételezné. Ez a rendszer a soha ki nem haló holtkézi és egyéb kötött birtokoknak a megörökítését jelentené.

Ez az örökkévalóság számára codifikált, minősített hitbizományi rendszer azonban ilyen alakjában eddig sehol sem létezett, mert a természet rendje az egyik vagy a másik félnek kihalásában korlátot szabott a kijátszására irányzott kísérletnek.

Maguk ezek a szokottnál hosszabb időre kötött haszonbéri szerződések bontó feltételeket, visszaváltási és háramlási eshetőségeket tartalmaznak, amelyek a vismajorinak szerződéseket szüntető hatalmával ezen jogviszonyokat is megfosztják annak lehetőségétől, hogy a mulandóságnak jegyesei az örökkévalósággal kacérkodhassanak.

Amiért mégis örök szerződéseknek neveztetnek, az tulajdonkép a használati jognak állag nélkül való öröklésében leli magyarázatát. Talán helyesebb is lenne, ha ezeket a szerződéseket a magyar terminológiában örökletes haszonbéri, illetve bérleti szerződéseknek ismernők.

Ha erre a dologra annyi szót vesztegetek, annak az

az oka, hogy legnagyobb sajnálatomra ez az örökhaszonbérleti forma a világszerte forrongásba jutott birtokpolitikai reformnak az eddigi rendszert gyökereiben átalakító javaslataival, sőt részben életbe is léptetett intézményeivel szemben mint magyar arkanum akar szerepelni, holott eredetére egy porcikája sem magyar, rendeltetésére pedig — tisztelet a Prohászka-féle kivételeknek, az apostolai által kieszelt villámhárító, nehogy a gyökeres birtokreform mennyköve lecsaphasson.

Az örökbérlet, vagy örökhaszonbérlet semmiféle alakjában és semmiféle változatában nem alkalmas még arra sem, hogy a humanizmusnak szolgálatában a rokkantakon segítsen. Annál kevésbé lehet alkalmas arra, hogy a birtokpolitika általános reformjának, avagy szűkebb keretben a kötött birtokra vonatkozó megoldásnak tengelye lehessen.

Valamennyi ilyen örökéletre szóló igérvénnyel létesített intézménynek, amelynél a tulajdonjog, vagy mondjuk, az állag és a használati jog akár örökletes módon, akár anélkül, de a szokásos bérleti tartamnál aránytalanul hosszabb időre megoszlik, vele született átka, eredendő büne, hogy a bérlőnek a tulajdonostól való függési viszonyát; a rabszolgaságnak enyhébb, vagy súlyosabb voltát teremti meg.

Ebben a jogviszonyban, ahol a tulajdonos minden munka és rizikó nélkül élvezzi a gondtalan életnek az előnyeit, a haszonbérlőnek verejtékes munkája, a föld termelő képességének fokozására irányzott minden fáradozása nem neki a bérlőnek, hanem a pókháló sarkában gubbasztó póknak, a tulajdonosnak válik hasznára. Ritka kivételekkel a bérlő által fokozott hozamjavulás rendszerint mint büntetés a bérösszegnek, vagy járadéknak felemelését vonja maga után.

Ez az évről-évre gyülemkező olyan elkeseredésnek válik forrásává, amelyet azután semmiféle társadalmi vagy állami szurrogatumokkal való pepecselés kiengesztelni nem képes.

Végső eredményében a bérlő, aki ismeri a »sic vos,

non vobis mellificates apes«-nek fülbemászó igazságtalanságát, tartózkodik a hitelképtelensége okából úgy is csak nehezen fedezhető beruházásoktól és évről-évre, évtizedről-évtizedre folyik a földnek lehető kiaknázása, a rablógazdaság, amely a köznek nagy kárára drágitja az élelmiszert s ahelyett hogy javítaná, rontja a földet.

A kötött birtokoknak hitbizományi és holt kézi jellegénél fogva mindazon birtokoknál, amelyeknél a mindenkori birtokos az állag felett nem rendelkezik, hanem csupán a haszonvételek felett, szinte lázító módon szembeszökő, mennyire tartózkodik a haszonvétele jogositott a beruházásoktól, amelyek utódjának, vagy legalább annak is javára válnának és mennyire igyekszik helyzetét kizsákmányolni.

Rövid az élet, örök a sir. Ebből a néhány szóból megtanulták a kedvezményezettek, hogy a hitbizománynak és a püspökségnek haszonvétele a sirnál végződik, ahol egyuttal a csalhatatlan örök haszonbérlet kezdődik. A föld kerekéségén csak a szük sirgödör az, ahol az osztott tulajdonjog mellett, ha ingyen jutunk is hozzá, rendszerint örökös használati jogot szerezhetünk.

Az örök haszonbérletnek alakzatai a forgalmon kívül helyezett, a szerzésnek lehetőségétől elzárt területen nemcsak gazdasági, de pénzügyi okokból is károsak. Az illeték egyenérték, az átíratási illeték sokszoros ismétlésének mai lehetősége mellett, csak névleg egyenérték.

Pénzügyi politikánknak szertelensége éppen az átruházási illetéknek Lukács által szerencsétlenül reformált módozatával egyik szülő okává lett a földbirtok mesterséges értékemelkedésének, amelyhez természetszerűleg a földjáradék mesterséges emelkedése és ennek végső fokon a fogyasztóra való áthárítása csatlakozik.

A régebbi törvények szerint az ingatlanok átruházási illetéke aszerint volt kevesebb, vagy több, hogy hány éven belül történt az utolsó átruházás. A rokonsági fokozatok is enyhítő tényezőkként szerepeltek.

Most azonban tekintet nélkül az átruházásnak időtartamára, a $4\frac{3}{10}$ százalékos állami és az 1 $\frac{0}{10}$ os fővárosi

átruházási illetéket meg kell fizetni annyiszor, ahányszor átruházás történik.

A már jelzett gazdasági helyzetünkben, ahol 20–22 ezer birtok cserél gazdát csak kényszerárverés útján és ahol az élet nem egy példát mutat, amikor egy-egy ingatlan 10 éven belül 20–50-ig terjedő tulajdonosváltáson esett át, ez az átruházási illeték rendkívül fontos szerepet játszik.

Világos ugyanis, hogy minden 18–20-ik birtokváltásnál az egész ingatlannak értéke átruházási illetékben meg lesz az államnak fizetve. Minden új átíratásnál az előbbi vevő, most eladó igyekszik az átíratási illetéket, melyet ő fizetett, a földnek vagy háznak ezzel felemelt árában visszakapni. Rendszerint ezt el is éri. Egy és ugyanazon föld, anélkül, hogy hozamképessége emelkedett volna, drágább és drágább lesz és végül drágább lesz az élelmezés és a lakás.

Szinte önkéntelenül kínálkozik az a következtetés, amely szerint a kötött birtok védelmet nyújt ez ellen a mesterséges drágítás ellen. Csakhogy a józan ész törvényeinek és az egyenlő, jobban mondva, az arányos teherviselés elvének alkalmazása nem erre a következtetésre jogosít, hanem arra utal, hogy ezt a pénzügyi politikát, amely a kötött birtokokat még itt is előnyhöz juttatja fentartani nem szabad.

A földnek és a lakóházaknak állami mesterséges drágítása nem lehet jogosult cél.

Idetartozik a gabona-vámnak kérdése is

Meggyőződésem szerint a védvám az ilyen nagy birodalmak közé ékelt kis országban, mint Magyarország, nem kezelhető merev elvi magaslatról, mert merőben ki van zárva, hogy a kizárólag saját gazdasági érdekeinknek megfelelő elvi álláspontunkat, különösen közös vámterület mellett, a velünk szerződő külfölddel szemben érvényesíthetnők.

Itt csak kompromisszumokról, a helyzetnek megfelelő viszonylagos védelemről lehet szó.

A védvámnak, tehát a gabona védvámnak is joga

sultságát, ameddig annak nevelő- vagy megtorló hatása van, feltétlenül helyesnek és szükségesnek tartom.

Ha azonban a védvám ezen határán túl egyeseknek vagy egyes osztályoknak kiváltságos helyzetet, vagy jogosulatlan hasznot biztosít és a föld termékeinek mesterséges drágításával államilag biztosított földjáradékká válik, amely a legközelebbi adás-vételnél, vagy más átruházásnál a földnek mesterséges értékemelkedésében érvényesül, akkor azt a leghatározottabban elitélem és ezen részében feltétlenül megszüntetendőnek tartom. A gabona-védvám hatályosságának korlátai között feltétlenül használ a nagybirtoknak, míg ellenben az a törpe- és kisbirtokos, aki a vámmal védett gabona- vagy takarmányneműeket maga is vásárolni kénytelen nemcsak hasznot nem huz, hanem egyenesen károsodik.

A birtokpolitikával nagyon is kapcsolatos ezen rövid kitérés után térjünk vissza a Prohászka-féle javaslatra s a vele kapcsolatos örökhaszonbérletekre.

Az elmondottakból levohatjuk azt az egyedüli helyes következtetést, hogy az *örökhaszonbérletekkel szemben*, — amelyeknél még az is súlyosan esik a mérlegbe, hogy a közvagyonból, vagy a köz munkájával foganatosított építkezések, vasutak, csatornák stb. vagy esetleg véráldozattal háborukban szerzett értékemelő tényezők, mind a munka nélkül *élő tulajdonosnak esnek javára*, — *feltétlenül az egyéni tulajdonjogon felépült birtopolitikának alapjára kell helyezkednünk*. Ennek feltételeiről konkrét javaslatomban fogok megemlékezni.

Egészen bizonyos, hogy az eddig ismeretes reformok, amelyek az örökhaszonbérlet vagy, a vele rokon bérlet-, illetve járadék-rendszerekkel kísérleteztek, sehol be nem váltak, míg ellenben az egyéni tulajdonjogon felépült reform, amint azt legutóbb Oroszországban láttuk, szinte mesés eredményeket ért el.

Ijesztő példa a közvetlen múltból az angol-ír birtokpolitikának újabb és újabb forradalmakra vezetett siker telensége.

Rövid néhány év alatt, 1906 óta, egy milliárdot köl-

tött a Britbirodalom azért, hogy a becsléseknél mutatkozó forgalmi és gazdasági érték közötti különbségeket a bérlők helyett kiegyenlítsék az eredmény: a fenieknek ismételt forradalmi kitörése volt.

Anélkül, hogy cáfolattól kellene tartanom, Prohászka püspök nemes lelkületének munkái alapján való megítélése mellett, biztosra veszem, hogy indítványának nem az örökhaszonbérleti rendszer biztosítása volt a célja. Javaslatát ezen részében a *bis dat, qui cito dat* irgalmassági jelszó irányította.

Annál kinosabb volt az a feltűnés, amelyet Csernoch János primásnak Az Estben közzétett támadása ország-szerte keltett.

A hercegprimás alkalmat keresett rá, hogy püspök társának a háboru rokkantjainak nyomorán való feljajdulását kifogásolja. Szerinte »a magyar katonának nincsen fényes ígéretre szüksége. Ezt a mi önzetlenül hős katonáink becsületének érdekében ki kell jelentenünk« — mondja ő. Ez szóról-szóra gróf Tisza Istvánnak a hitvallása. Meglepő, ha a primás arra törekszik, hogy a miniszterelnökkel legyen egy véleményen püspöktársával szemben, amidőn az a kereszténység alaptörvényének: az irgalmassági cselekedetekben megnyilvánuló felebaráti szeretetnek ígét hirdeti.

A primás nem veszi észre, hogy a háboru rokkantjainak nem alamizsnát, hanem jutalmat követel a humanizmus, amelynek ígérete és elfogadása nem csorbíthatja hőseink önzetlenségét vagy becsületét.

A primás nem látja, hogy szövetségeseink között a nagy Németbirodalom ezt a jutalmat nemcsak ígéri és adja, hanem külön gondoskodik róla, hogy Damaszkénak ezen célból irt röpiratai a hadseregben, még pedig a harc-téren is terjesztessenek. Milliókra menő áldozatokkal teszik lehetővé a németek a rokkant vagy a vitézségi érmek után húzott járadéknak tőkésítésével a birtokvásárlást, anélkül, hogy hőseiknek a becsülete a csorbulás veszélyének lenne kitéve.

A primás nem veszi észre, hogy Bécs városa nagy anyagi áldozatokkal a Krieger Heimot már meg is való-

sította és gondoskodik róla, hogy a harctéren küzdő polgárai a reájuk rokkantságuk esetére váró jótéteményről tudomást szerezzenek.

A miniszterelnök azonban csak a saját magyar nemzeti hőseinkkel szemben állítja fel a hőöket lekisebbitő alamizna-theóriát. Mihelyest a nemzetiségekről van szó, nyomban megtalálja az alamizna és a jutalom közötti különbséget. Csak nem régen olvastuk azt a nyilatkozatát, amelyben a harctéren hűségesekek bizonyult nemzetiségek számára az állam érdekébe nem ütközőknek minősített eddig nem teljesített jogosult követeléseiknek jutalomként való teljesítését megígérte. A benyújtott javaslat szerint a nemzetiségi nyelveknek kötelező tanításával ígérte be is váltotta. Itt már a jutalmazásnak ünnepélyes ígérete nem ütközik sem az önzetlenségbe, sem a becsületbe.

A jutalomért való küzdelem csak addig megbélyegző, amíg a magyar nemzet önfeláldozó hőseinek juttatna szavatjogot, vagy földet.

Ez a hipokrizisnek iskolája. Megvallom, hogy a tanítványok között nem szívesen látom a primást a miniszterelnök oldalán.

Álláspontom szerint a birtokreformnak nem lehet kizárólagos célja a rokkantak felsegítése, de bűnnek tartanám az emberiség ellen, ha a rettenetesen dúló világháborúnak rokkantsággal sújtott áldozatait még attól a reményeségtől is megfosztanók, hogy ott, ahol a jutalmazás kezdődik, elsőbbségi igényüket érvényesíthetik.

A Gazdaszövetségben dr. Czettler Jenőnek kétségtelenül nagy tárgyismeretre valló és sok helyes javaslatot is tartalmazó előadását, amelynek vezérfonala azonban az volt, hogy »föld van elég,« abból minden rokkantnak jutnia kell, mert rendkívül fontos, hogy a szikes területeken a trágyázás és gondozás a rokkantak által végezze a talajjavításnak a munkáját, nagy éljenzéssel fogadták.

Dr. Czettler Jenő két millió és háromszázezer holdat meghaladó terméketlen földet — közte a vaksziket — kiutalványozza a rokkantaknak. A hallgatóság, a hitbizomány és latifundium pedig tapsol és éljenez,

Hosszu, álmatlan éjszakák gyötrelmes vajadásából megszületik Hegedüs Lórántnak »A magyarság jövője a háboru után« című könyve és ebben napvilágot látnak birtokpolitikai javaslatai.

Csak ritkán esik meg, hogy egy könyv ennyire elmentéses érzelmeket ébresszen figyelmes olvasójában mint ez.

Választékos nyelvezet, nagy olvasottság és megvesztegető igazságok jól kiszemelt külföldi példákkal illusztrálva úgy áradnak szét a könyvből, hogy szinte élvezettel faljuk tanításait.

Nekem mindig ünnepszámba megy, ha azt látom, hogy egy tanult magyar ember okos dolgot ír. Nagy figyelemmel kísérem, az új sarjadéknak hajtásait.

Hegedüs Loránt könyvét az atyjához füződő emlékeim nyomán, akivel még »A Hon« szerkesztőségében valamikor balközépi korunkban együtt politizáltunk, a javára eső kivételes elfogultsággal olvastam és bíráltam.

Mire a könyvnek végén a javaslatokhoz jutottam, pironkodva láttam, hogy a szerző a hipokrizis rendszerében, mint ennek kiváló evangélistája, ugyancsak alaposan kijózanítja azt az olvasóját, aki tőle azt várja, hogy az egész könyvön átvonuló igazságoknak megfelelőleg vonja le a következtetéseket.

Igaz, hogy már akkor is berzenkedtem, amikor a jövő nagy feladatainak alapjául — helyesen — a külügyi politikát jelölte meg, de ugyan akkor oldalba rugja azt a hazafias ellenzékét, amely éppen azért obstruált a védőjavaslatok ellen, mert olyan nemzeti hadsereget akart és akar, amellyel lehessen s amely nélkül nem lehet magyar külpolitikát csinálni, de ez a sablonos munkapárti kiszólás még nem hozott ki a sodromból.

Amikor azonban a birtokpolitikára vonatkozó reformjavaslatait olvastam, sehogy sem tudtam megérteni, miként lehet akkora ellentét a könyv belső tartalma és levont következtetései között.

Telhetőleg rövidre vonva elmondom a róla megalkotott véleményemet.

Hegedüs Loránt vallomást tesz: Nyiltan vallja magát merkantilistának. Ezt fényesen be is bizonyítja, amikor »bocskoros őseihez visszatérve« a földben látja a nemzet jövődjét. Ő is odaáll a »földet a népnek« gárdába, de siet hozzátenni: »nekem azonban földem nincs — sőt nem is lesz!«

A merkantilista tételt még ilyen praegnansan soha senki ki nem fejezte. Nehogy a közvagyonból létesített intézmények révén hallatlan módon emelkedett lakóházaknak lakbér- és adóreformjáról, bettermentről és egyéb jókról beszélnie kelljen, olyan szivreható könnyedséggel feledkezik meg az ő örökölt budapesti házairól, mint ahogy az egy tizenhárompróbás merkantilistától csak kiemelhetik. A házakat elszakítja a földtől, csakhogy a föld nélküli Jánosok köntösét is beledobhassa érvelésébe. Semmi kétség — ő csakugyan merkantilista.

Önvallomása után mellékesnek látszik, hogy az, akinek földje nem volt — nincs, nem is lesz — aligha lehet hivatott a birtokpolitika reformjának apostoloskodására. Érdekesebb a javaslataiban az a kidomborodó törekvés, amikor mint telivér bankár akar a földdel bankár és adópolitikát csinálni. Azt szeretné elhíttetni, hogy az tulajdonkép agrárpolitika, illetve birtokpolitikai reform.

»A törvényhatóságok és községek gazdasági megművelésre alkalmas birtokainak az adózás szempontjából rosszul jövedelmező része telepítési célokra vinkulált állami kötvényekkel váltandó meg.«

»A papi javakat az Altruista bank« recte a bárósított Papp Géza munkapárti főkortes, ugyancsak »kötvényezett kötvényekkel« való állami megváltás mellett parcellázza, ha a jövedelem az átlagos jövedelem alatt marad. Erről a famózus javaslatról és annak indokairól még fogunk beszélni.

»Végül a hitbizományok — ha a körzetnek átlagos jövedelmét el nem érik — vinkulált állami kötvényekkel telepítési célokra megváltandók, vagy ha 2500 hektárnál nagyobbak (ez a Bodenreformereknek a mértéke,) illetve ha a törvényhatóság területének 10%-át meghaladják, a

többletterületek államilag, itt meg nem jelölt célra kisajátítandók.«

Ezek az ő konkrét javaslatai. Amint látjuk valamennyi a »kötvényezett (talán helyesebb lenne a tautológia mellőzése okából a »zárolt« jelzõt használni) kötvények« kibocsátásának, tehát állami pénzügyi miveleteknek tengelye körül forog. Miben álljon a »kötvényeknek kötvényezése«, azt meg nem mondja, de merõben kizártnak tartom, hogy olyan kötvényeket értsen, amelyek a bankoknak páncélszekrényeit elkerülhetnék, illetve, elõbb vagy utóbb a börzén ne szerepelnének. A devinkulálás ugyanis sokkal könnyebben megy, mint a kibocsájtás.

Aki azonban álmatlan éjszakáinak töprengésében, mint bankár, nem jutott annak tudatára, hogy a föld a záloglevelek útján máris kelleténél túl mozgósítva lett és nemzetközivé vált s aki azt sem látja, hogy a részvények és a bemutatóra szóló egyéb papirok által a föld a névtelenség révén ki van szolgáltatva minden idegen érdekü spekulációnak, s aki ilyen viszonyok között újabb kötvénykibocsájtások útján fokozni akarja a veszélyt, annak nem a magyar földnek és a rögéhez kötött nemzetnek miként való megmentése, hanem az zavarja az álmait, miként jusson az Altruista Bank parcellázásai mellett a Kereskedelmi Banknak is egy újabb milliókra menõ üzletbõl egy kis provizió, lombard kamat, vagy egyéb olyan árfolyamkülönbözeti jövedelem, amelyet azután a mérlegben a titkos tartalékolásnál jól lehet elrejtteni.

Nem tudom, hány olyan részvénye, vagy záloglevele van Hegedüs Lorántnak, amelyek mögött a társulatok mérlegében földbirtok, illetve azok jövedelmei szerepelnek. Hogy bőven kell lennie ilyen papirjainak azt a Compass szerint elfoglalt igazgatósági állásai után joggal hihetem. Így már értjük, miért mondja, hogy neki nem kell a föld.

Ez a könyv újabb cimleteket, újabb adósokat és a telepítés révén tönkremenõ kisbirtokos osztály veritékébõl a zárolt kötvényeknek kamatait munka nélkül élvezõ plutokratákat kínál a háboru utáni jobb jövendõnek.

Ugy jártam Hegedüs Loránt könyvével, mint az a

valaki, aki karácsonykor valami 20 szebbnél szebb színű, ezüstös és aranyos, sőt a végén piskótás papirba csomagolt dobozban három szem ismert hatású pirulát kapott.

Hiába ezek a merkantilisták javíthatatlanok!

Tiszteleti félelemmel (*metus reverentialis*) közelítek az egyesült függetlenségi és 48-as pártnak a képviselőházban Beck Lajos által képviselt indítványához.

Ismerem pártvezérének, gróf Károlyi Mihálynak Hódmezővásárhelyen nagy tetszés mellett hirdetett és a képviselőházban ismételt radikális földbirtokpolitikára vonatkozó nézeteinek egyes részleteit. Sajnálom, hogy konstantinápolyi tartózkodása okából nem kérhettem ki szives engedélyét azoknak ismertetésére.

Ismerem a párt egyik kiválóságának, dr. Földes Bélának ezen a téren kifejtett, neki határainkon túl is tiszteletet szerzett irodalmi működését. Elöttem fekvő egyik jeles bírálatából, amelyet a Boross János-féle magántanárminősítési szárnypróbálgatás alkalmából az agrárpolitikáról és a törzsöröklésről megírt, összegezni tudnám e kérdésre vonatkozó tanításának alaptételeit.

Ismerem a pártnak hagyományait. Látom, hogy Beck Lajos, akár csak Hegedüs Loránt, sokat olvasott és sokat tanult erről a kérdésről. Bizonyára tudna, újabb statisztika nélkül is, konkrét javaslatokat előterjeszteni abban a birtokpolitikai kérdésben, amely születése óta foglalkoztatja az emberiséget, s amelynek csak hazánkban is oly nagy irodalma van.

S ha mindezek után azt látom, hogy annak a pártnak, amelynek zöme földbirtokos s amelynek egész multja és jövője a magyar kis- és középbirtokososztályhoz van növe, radikális politikája abban áll, hogy most a háboru alatt egy országos bizottságnak kiküldését javasolja, amely a jövő ülészakban jelentést tegyen, akkor megdöbbenve látom, mennyi ellentétes nézetnek, mennyi érdekösszeütközésnek kompromisszuma nyilatkozott meg ebben a semmit mondó és meggyőződéseim szerint merőben fölösleges indítványban.

Ez az indítvány, mely a legközelebbi ülészakra szóló jelentést követel, ezt a célját csak úgy érthette volna el, ha ez a bizottság most a háboru alatt megalakul, ülészik és ennek a kormánynak vezetése alatt végzi feladatait.

Ez a minden közelebbi direktiva nélkül kiküldetni kívánt országos bizottság ilyen alakjában egy kigondoló, vagy földköstoló bizottság lenne, amely programot adna a kormánynak és a törvényhozásnak.

Tartózkodom ennek a nem szerencsésen választott javaslatnak a birálatától.

Mindössze annak kiemelésére szoritkozom, hogy a párt ezt a határozatot ugyanakkor hozta meg, amikor az egész ellenzékkal egyetértve, a még mindig fennálló impedimentum publicae honestatis okából, visszautasította az adóbizottságokban való részvételt.

Nem érzem magam feljogosítva az indítványnak háttérét szellőztetni. Nem tudom, mi volt a pártnak álláspontja ezen országos bizottság tekintetében.

Részt akart-e benne venni, vagy nem? — Magából az indítványból ez ki nem tűnik.

Azt hiszem, zavarba jött volna az indítványozó maga is, ha Tisza nyilatkozata előtt ez iránt őt megkérdezte volna és erdemleges nyilatkozatát a nyeredő felvilágosítástól tette volna függővé.

Ha azonban az indítvány netalán csak azért adatott be ilyen alakjában, mert előre biztos volt, hogy Tisza azt el nem fogadja, akkor egész tisztelettel kérdem, mi szükség volt erre az indítványra?

A függetlenségi és 48-as párt ezzel nem felelt meg a vezérének nyilatkozatait után joggal hozzá füzött várákozásnak.

A párt, ha a reá váró nemes hivatását be akarja töltetni, nem maradhat továbbra is adós annak programszerü kifejtésével, mit ért radikális birtokpolitika alatt?

A földbirtokpolitikában a lényegnek kerülgetésére, a bujkálásnak rendszerére vall a magánjognak kodifikációja, helyesebben az arra vonatkozó törvényjavaslat s a képviselőház különbizottságának jelentése is.

Maga a törvényjavaslat 1945—1947. §-aiban mindössze néhány szóban rendelkezik a kivételes mezőgazdasági öröklésről s a hagyatéknak a hozadéki érték alapján való becsléséről, de részletes rendelkezéseket ez irányban sem tartalmaz.

A kormányjavaslat indokolása (I. kötet 25. lap) a következőket tartalmazza:

»A különleges gazdasági szakjogok (vadászati, halászati, erdőtörvény, vízjog, kisajátítás stb.) magánjogi szabályait a törvényjavaslat nem érinti. E szabályoknak a polgári törvénykönyvvel való összhangba hozatala szintén az életbeléptető törvény feladata lesz.«

»Ugyanez áll azokra a különleges magánjogi szabályokra, amelyek bizonyos személyek, társadalmi körök vagy vagyontárgyak jogviszonyait az általános magánjogtól eltérő elbánásban részesítik, ide esik például a *családi hitbizomány* intézménye.«

A képviselőházi különbizottságnak jelentése (könyv alakú kiadás 6. lap) ezt mondja:

»A bizottság általában helyesnek találta az e részben megvont határokat, csupán az állatszavatosságra, valamint a dologi jogoknak egyes intézményeire, különösen az ingó jelzáloglevélnek, a járadékadósságnak és örökhaszonbérnek a gazdasági és forgalmi élet fejlődése által már is *nehezen nélkülözött* intézményeire nézve *merült fel több oldalról* az a kívánság, hogyha nem is a polgári törvénykönyvben, de *lehetőleg* annak életbeléptéig ezek is szabályoztassanak.«

»A superficies intézményének a törvényjavaslat rendszerében »az építmény-jog« felel meg (bizottsági jelentés 578—587. §) ennek viszonyát a mai alakulatokhoz az életbe léptető törvény átmeneti szabályai fogják rendezni.«

Ime a magánjogi törvényalkotásnak a kényesebb kérdéseket kerülgető s az életbeléptetési törvényre áthárító álláspontja.

Mint különleges jelenséget csak röviden érintem Csernochnak azt a nyilatkozatát, amely szerint ő nemcsak

földéhséget, hanem egyes helyeken valóságos földiszonyt tapasztalt.

Nagyatádi Szabó István, a kisgazda-párt vezére, gyakorlati ismeretekre valló egyes helyes észrevételei között ugyancsak olyasmit beszélt a képviselőházban, mintha egyes vidékeken nem kellene a népnek föld, mert az van neki elég.

Dacára a két egybehangzó véleménynek, nekem az a tapasztalati alapon nyugvó meggyőződés, hogy a nagymérvű a kivándorlásig fokozódott földéhség nemcsak meg volt és meg van, de a háboru ut . sokkal erősebben fog megnyilatkozni, mint eddig.

A primatiális »földiszonynak« lehetnek gazdasági vagy pénzügyi okai, amelyek beteges állapotoknak kivéte es olyományai, de közelebbi megjelölés nélkül ezek a sporadikus esetek meg nem vizsgálhatók, általánosításra pedig ép oly kevésbé lehetnek alkalmasak, mint ahogyan ez a »földiszony« nem lehet alapos mentség a birtokreformnak további halogatására.

A legközelebb napvilágot látott irodalmi termékek, indítványok és politikai megnyilatkozások között tapasztalat és tudás dolgában még a gróf Zselénszky Róbert beszédje felett is messze kimagaslanak gróf Tisza Istvánnak a a képviselőházban és a főrendiházban tett nyilatkozatai.

Gróf Tisza Istvánt nem feszélyezik a Hegedüs Loránt által a latifundiumokról publikált világstatisztikai adatok. Ezekre ő nem ad semmit.

Kereken megmondja, mi a program:

1. Nebántsd a latifundiumokat és a nagytőkét.
2. Nem örökbérlet, hanem föld, még pedig tulajdon föld kell a magyarnak! — *de azt nem adunk!!!*

Most már csak az a kérdés, hogy a harctérről hazatérő, szavazatjoguktól is megfosztott hősök mit fognak szólni ehhez a programhoz?

Nagy érdeklődéssel vártam és várom a Gazdaszövetség kiküldött bizottságának a Prohászka-féle javaslattal foglalkozó munkálatát. Jó hazafiak, kiváló szak-

emberek, a föld jelentőségének ismeretében és szeretetében nevedekett, erős nemzeti érzésű, kemény koponyájú magyarok foglalkoznak itt a szükségesnek felismert reform részleteivel. Az alapos munkát nem lehet elsielni. Várjunk hát rá türelemmel.

Javaslataim:

Elmondom én is, *mit értek birtokpolitikai reform alatt, helyesebben melyek azok az elvek, amelyek a nézetem szerint sürgőssé vált törvényalkotásban engem irányítá-
nának, s amelyeknek követését nemzetemnek jólélekkel ajánlhatom.*

Gazdatiszt családból származom. Gyermekkoromnak s az ifjuságnak édes emlékei között a földhöz való hűsé-
get és ragaszkodást ma is kincs gyanánt őrzöm. Ügyvédi pályámon sokszor kellett birtokkérdéssel foglalkoznom. Két nagybirtokot is kezeltem. Most pedig, amikor annyi elköltözött barátaimnak fejfái sűrűn figyelmeztetnek, hogy már én is soros vagyok, mint nyitramegyei középbirtokos Confutius tanítványa lettem, aki a bölcsesség őt könyvé-
ben azt tanítja, hogy a közpálya viszontagságain megtört férfi számára vigasztalást kínál a természet az állatvilág-
ban, mert igaz ugyan, hogy az állatok nem beszélnek, — de az is igaz, hogy nem hazudnak.

A világ zajától, tülekedésétől félrevonulva itt csendes hajlékomban Hegedüs Loránt öcsémmel én is el-eltü-
nődöm nemzetem sorsa és jövődjé felett.

Ugy érzem, kötelességet rovlak le, ha az Uj Nem-
zedék megtisztelő felhívására beszámolok tünődéseimnek eredményéről.

Elsőbbed a célt kell megjelölnöm, amelynek szolgál-
gátába a magyar birtokpolitikának szegődnie kell.

Az én terminológiámban a földet nem kell tovább definiálni, mert a föld az maga a definitio. A föld sem nem »áru«, sem nem »munkaeszköz«. Eredeténél és rendeltetésénél fogva sem a spekulációnak, sem a kommuni-

zálásnak nem lehetne tárgya. Mint anyag és őserő ugy szülte az embert, hogy életfentartásáról és szaporodásáról is gondoskodott. A szaporodással kapcsolatos fejlődésében az emberiség államokra és nemzetekre tagolódott — és reá lett utalva, hogy munkájával fokozza a termelést. Ennek a történelmi fejlődésnek révén jutott a föld geográfiai határok közé és így került az államokká, nemzetekké vagy törzsekké tagolt emberiségnek szolgálatába.

Elvi álláspontomnak megjelölése az eddigiekből önként folyik.

A magyar földnek az a rendeltetése, hogy a honfoglaló és honfenntartó magyar nemzetnek megélhetését és gyarapodását biztosítsa.

A birtokpolitikában mindent ennek a nagy és történelmi jogon nyugvó célnak kell alárendelni és minden olyan akadályt, előjogot vagy kiváltságot, amely ezt a célt veszélyezteti, feltétlenül meg kell szüntetni.

A körülöttünk dúló világháborúnak tanulságai közül már is kiemelkedik az a meztelen igazság, hogy a nemzetközi szerződésekbe vetett bizalom alapján való külföldi birtokszerzés csak utalvány a vagyonfosztogatásra.

Balga az a nemzet, amely a viszonyosság frázisának felül és megosztja földjét azokkal, akik reá törnek, hogy attól is megfosszák, amit velük megosztani nem akart.

Az új idők történelme még jobban mint a múltak véres küzdelmei ki fogja oktatni a népeket, hogy a nemzetnek és a fajnak fentartása a földnek birtokától és jól megalapozott birtokpolitikájától függ.

A német egyetemeken már a tanszékekről oktatják az ifju nemzedéket a gazdasági rendszerben az állati fehérszínű termelésére.

A német felsőbb iskolai ifjuság már azzal lép az élet küzdelmeibe, hogy a történelmi jövő azé a nemzeté lesz, amelynek gyermekei több állati fehérszínűt fognak fogyasztani.

Szinte megdöbbentő méreteken játszódik le szemünk előtt az a törekvés, hogy ellenségeink az öldöklő

fegyverek hatalmán túl a kiéheztetés útján pusztítsák el fajunkat és szövetségeseinket.

Ezek az okulásra intő tények gyors cselekvésre ösztönöznek.

Nem kancsal paragrafusokra és nem kommunista kenőcsökre, hanem őszinte, gyors és gyökeres reformra van szükség.

Ha a magyar nemzeti államnak jövőt, a magyar fajnak fenmaradást akarunk biztosítani, akkor sürgősen gondoskodnunk kell róla, hogy a gazdasági és pénzügyi okokból hajmeresztően káros, társadalmi szempontból pedig egyenesen vérlázító mai birtokmegosztás meg legyen szüntetve.

Nem szabad tovább tärni, hogy a magyar állam java földjének egy harmada mint kötött birtok egyes kiváltságosoknak jogosulatlan érdekeit szolgálja.

Sürgősen meg kell szüntetni azt az állam érdekében türheteretlen jogi állapotot, amelynél lehetséges, hogy a földmiveléssel hivatásszerűleg foglalkozó nép nagy részének, a magyarság millióinak nemcsak egy talpalatnyi földje nincs, de még reménysége sem lehet, hogy valaha ilyet szerezhessen.

A mezőgazdasági cselédek és napszámosok sorsáról beszélek.

A latifundiumokon és fideicommissumokon dúslakodó Zselénszky grófoknak és társainak meg kell már magyaráznunk, hogy sem isteni, sem emberi törvényekben nem szerezhettek jogot embertársaiknak a földtől való elzárására, avagy arra, hogy azokat, akik földmives foglalkozásuknak természetes feltétele okából a magasabb miveltségnek megszerzéséről a köz érdekében le kell, hogy mondjanak, ezen alapon még szavazatjoguktól is megfoszthassák.

Annak a jogrendnek sohasem volt és sohasem lehet jogosultsága, amely mellett az egy és ugyanazon állam területén élő honszerző utódok közül a milliókra menő nagyobb rész a vagyontalanságnak és jogfosztottságnak örökös rabszolgaságára kárhoytatva szegénységét még utódaira is örökségül hagyja.

Az nem lehet semmiféle államalakulatnak rendelkezése, hogy benne az emberiségnek jogtalan része a másoknak teljesített szolgálatokban és a mások kiváltságainak védelmében találja fel boldogulását és azért áldozza fel életét, hogy halála után gyermekei szegénységével együtt szolgásgátat is örökölhessék.

A szegénységet mint örökséget a jövő nemzedéknek nem szabad megtérnie.

Sürgősen változtatni kell azon a jogrenden, amely mellett lehetséges, hogy 1.279,718 törpebirtokos 1.140,222 kataszteri hold földterületen gazdálkodjék, holott ugyanakkor 3768 nagybirtokos kezén 6.898,818 kataszteri hold birtok van, amelyből 10 ezertől 20 ezer holdig 196, 20 ezer holdon felül pedig 128 birtokos szedi a földjáradékot.

Ennél a pontnál érkeztem a birtokpolitika egyik alaptételéhez.

A magyar földnek mezőgazdasági üzemek alá tartozó részében törvényhozásilag meg kell állapítani a lustrumok szerint revízió alá vonandó birtokminimumot és a birtokmaximumot.

Indokaim ezek:

Sem a tulságosan felaprózott pántlikabirtok, sem a latifundium nem az a gazdaságilag helyes alakulat, amely a köz érdekében kívánatos termelés feltételeinek megfelelő.

A gazdaságilag helyesen megalkotandó üzemegységen alól levő birtok, ahol a pince elválik a szőlőtől, a legelő avagy a rét az istállótól stb. céljának már gazdasági okokból sem felelhet meg. A tulságos felaprózásnak természetesen következménye a kis- és törpebirtok termelő képességének csökkenése. Ez a rendszer vezet oda, ahol a birtok nemritkán egy-két kupica pálinkában találja meg csereértékét, amikor azután a volt »birtokosnak« nem marad egyéb eladni valója, mint a szavazata, amelyre azonban rendszerint csak minden ötödik évben jelentkeznek vevők.

A pántlika-földrendszer valóságos gazdasági átok.

Az a birtok, amely néha keskenyebb mint az ekevas, a csömörletig megszaporodott mesgyéivel nemcsak föld-

det von el a termeléstől, de az ilyen fel nem szánható ezer és ezer mesgye valóságos tenyésztelepévé válik mindennemű féregnek, a drótféregnek, a pajodnak és mindennemű gaznak.

Az ilyen birtok, amelybe se gőzekét állítani, se rajta állatot tartani nem lehet, se az extenzív, se az intenzív gazdálkodásnak rendszerébe nem illeszthető. Hitelképtelensége mellett csak arra jó, hogy a mesgyeigazítási és a sommás visszahelyezési pereknek a számát szaporítsa. Ilyen birtokfeldaraboláson nem segíthet a termelési szövetkezet sem.

Talán nem tévedek, ha felteszem, hogy a törpe birtokig terjedő feldarabolásnak nem lesznek nálunk hívei. A bővebb indoklásról ezen pontot illetőleg tehát lemondhatok.

Régebbi törvényeink, sőt részben mai élő jogunk is, a telekkönyvi lejegyzéssel kapcsolatos feldaraboláshoz, különösen a városi építkezésre szolgáló telkeket illetőleg, a politikai hatóság engedélyét követelik meg, a városi telkeknél pedig a statutárius jogalkotás útján védekezik a közérdek a tulságos feldarabolásellen.

A bajnak gyökere abban van, hogy az abszolutizmus idejéből származó, osztrák mintára készült más örökösödési rend uralma alatt keletkezett jogszabályok alapján életbe lépett telekkönyvi rendtartás, amelynek sürgős reformját már 1906-ban a képviselőház nagy helyeslése mellett nemcsak beigértem, de a munkát, amelyre csak az utolsó simítás várt, el is végeztettem, még ma is lehetővé teszi, hogy a *telekkönyvi uton származott feldarabolás* a végtelenségig fokozhatja a határozott vagy a határozatlan arányban bejegyzett társtulajdonosok között a gazdasági csapást.

Az örökösödésnek, a kisajátításnak telekkönyvi uton származott pántlika-birtok részletei már úgy is, ha telekkönyvileg keresztül lesznek vezetve, rendkívül sok munkát és még több bonyodalmat okoznak. Aki mulatni szeret a jogi képtelenségeken, nézze meg ezeket a telekkönyveket.

A legtöbb esetben azonban a telekkönyvi bejegyzés is elmarad, mert ezek a birtokrészletek nem bírják meg az átíratással járó munkának költségeit. Hogy azután ebből mennyi per és bonyodalom származik, nem kell bővebben részleteznem.

Mindezeknek természetes folyománya, hogy a törpebirtokig terjedő birtokfeldarabolást, úgy gazdasági, mint jogbiztonsági okokból feltétlenül meg kell akadályozni s úgy az örökösödésnél, mint a kisajátításoknál (vasutak, közutak, csatornák, hadi építkezések stb.) gondoskodni kell róla, hogy a törvényhozási úton meghatározandó mezőgazdasági üzemegységen alól feldarabolás ne történhessék.

Örökösödés esetén is nehézségekbe ütközik a kérdésnek megoldása. Az örökösödési rendnek megváltoztatásával azonban, — de nem a kodifikacionális bizottság által az 1945—1947. §-okban javasolt félrendszabályokkal, — a megoldás szinte önmagától kínálkozik.

A kisajátításoknál több nehézség merül fel, de ezeken is lehet segíteni, ha a kisajátító olyan esetben, ahol az üzemegységen alól eső birtokrészletet akar megszerezni és ez által az üzemegységet csorbitaná, az üzemegységnek fentartását biztosító hozzájárulásra, vagy a megmaradó birtokrészletnek más üzemegységhez való csatolására lenne kötelezve.

Ezek azonban már olyan részletek, amelyeknek tovább való fejtegetésétől tartózkodnom kell.

Mekkora legyen az üzemegység és milyenek legyenek az örökösödésnek szabályai? — olyan kérdések, amelyek véleményeltéréseknek s ezokon kompromisszumoknak tárgyai. Dr. Sebess Dénes jeles munkájában a mezőgazdasági öröklésről szóló fejezetben ez iránt részletes szabályokat foglal javaslatába.

Az örökös kisgazdaság cinosuráját »a személyes gazdálkodás mellett négy tagú család eltartására elégséges« birtokban jelöli meg. Ezt a meghatározást mindazok, akik őszintén akarják a reformot, elfogadhatják.

Nem a területhez, hanem a gazdasági célhoz szabja, szerintem is helyesen, a birtokminimumot.

Nekem csak két kiegészítő javaslatom volna hozzá. Az egyik az, hogy én a birtokminimumnál — az ország legrosszabb termőföldjét venném a végrehajtásnak alapjául — a birtokmaximumnál azonban a legjobb termőföld lenne a mintaterület, amellyel aztán a mezőgazdasággal kapcsolatos más üzemek, szeszgyárak stb. külön lennének értékelendők.

A másik és pedig a fontosabb javaslatom az, hogy a mezőgazdasági birtoknál a telekkönyvi nton származó üzemegységen alóli feldarabolást is feltétlenül kizárandónak s ennek megfelelőleg úgy az örökösödési rendnek, valamint a kisajátítási jognak reformját is szükségesnek tartom.

Ezek után mellőzöm annak bővebb taglalását, hogy sem a gróf Széchenyi által javasolt 50 hold, sem a Prohászka javaslatának 35 holdja mint örökbérletes országos kisbirtokminimum nem felelhetnének meg a célnak. Nemcsak országrészek, törvényhatóságok és járások szerint változik a földnek értéke, termőképessége és üzem jelentősége, de egy és ugyanazon község határában is a legnagyobb egyenlőtlenségre s a velejáró elkeseredésre vezetne, ha térmérték szerint egyenlően történnék a felosztás.

Még úgy is, ha nem térmérték, hanem a becslés útján külön-külön megállapítandó hozamérték lesz az irányadó, lustrumok szerint revideálni és kiegyenlíteni kell majd az üzemegységeket, mert a közlekedési, népességi viszonyok a művelési ág változások s az esetleges állami értékemelő építkezések olyan nagy különbségeket szülhetnek, amelyeknek kiegyenlítése épen olyan sürgős lehet, mint ahogy például most szükség volna rá, hogy a tagosítás országszerte megismételtesék. Merőben tarthatatlan állapotokat mutat a gyakorlati élet ott, ahol a régi tagosítás óta még szétszórtabbak a földek mint azelőtt. Vannak vidékek, ahol az alig 100—200 holdas birtok 5—6 község határában fekszik és mindegyikben külön-külön viseli az állami adó mellett a községi pótagót.

Az új tagosításnál, ha a birtokreform addig megvalósul, az is ki lesz kerülhető, hogy a nagybirtokosok azt saját javukra kizsákmányolhassák.

Sebess Dénes a gazdasági középirtoknak érték, illetve hozamértékét 4000 korona évi jövedelemben jelöli meg.

A 4000 koronás évi jövedelmet a most fennálló és későbbi okfejtésem szerint a béke megkötése esetére is jelentékenyen fokozódó drágasággal szemben nagyon alacsonynak tartom.

A birtokminimumra vonatkozó reform csupán a jogi rendezés végrehajtásánál jár nehézségekkel, de politikai hatalmi szempontból nem fog nagy ellenállásra találni. A megoldásnak tulajdonkénti lényegét, magát a kivételes örökösödésrendet végső következtetéseim összegezésénél fogom előterjeszteni.

A birtokreform a körül forog, lehet-e ezt az előttünk álló nagy küzdelmet békés uton sikerrel megvívunk vagy sem? Ha a hozzá szükséges földnek megszerzésén elbukik a reform, úgy merőben felesleges a kisbirtok örökbérletekről, paraszthitbizományokról stb. tervekről írni kálni vagy prédikálni.

Ha nincs honnét megszerezni a birtokterületeket, amelyekből a kis- vagy középirtokok megalakítandók, akkor merőben felesleges ilyenek békés létesítésének tervezésével foglalkozni. Harang nélkül még a püspök sem tud harangozni.

Foglalkozzunk már most a birtokreform gerincével, *a latifundiumokkal és a kötött birtokokkal*. Javaslataim a békés uton való megoldásnak módozatait tartalmazzák.

A latifundium sem gazdasági, sem honvédelmi szempontból nem az a gazdasági alakulat, amely nemzetfentartó hivatást tölthetne be.

Nem vállalkozom a világirodalom ezen kérdéssel foglalkozó nagy területének bekalandozására. Nem Plinius volt az első és nem is ő az utolsó, aki a római birodalom bukása alkalmából a latifundiumok ellen írt. Egy pár külföldi példa mellett a hazai viszonyainkat jellemző adatok csoportosításával igyekszem a lényegeset megvilágítani.

Az első kérdés az, hogy *a termelés fokozása céljából hasznos-e a latifundium?*

Itt nagyon érdekes kontroverziákkal találkozunk. A kötőfék nélkül szabadjára eresztett munkapárton így fest a helyzet:

Gróf Tisza István 1916. június 16-án szószerint így nyilatkozott: »A t. képviselő ur nem fog gazdasági szakembert kapni, aki a magyar viszonyokat ismeri s aki el ne ismerné, hogy a holdankénti átlagok mindig magasabbak lesznek a jól kezelt tőkeerős kézben levő nagybirtokon, mint a legjobban kezelt kisbirtokon«.

Hegedüs Loránt könyvének 98-ik lapján pedig ezt olvastam:

»Ámbár azok az alapos német tudományos vizsgálatok, amelyeket a berlini mezőgazdasági főiskola megbízásából 455 birtokon (összesen 80,000 holdon) gondos méréssel megejtettek, arra az eredményre vezettek, hogy a kis- és középbirtok-kategóriák tíz évi eredmény gyanánt jóval nagyobb terménynövekedést mutatnak (22%-os termés-többletet 5% helyett) mint a nagyobb birtoktestek.«

A 99-ik lapon pedig szóról-szóra ez olvasható:

»Az egyéni iparkodásokból és befektetésekből kikapcsolt kötött birtokoknak extenzivitása és csekély jövődelme már állami pénzügyeinket is veszélyezteti s pénzügyi okokból feltétlenül szükség van rendszerük megváltoztatására!«

Az így megnyilatkozó mulatságos egyetértéshez most már Zselénszky grófnak főrendiházi feljajdulását és Tiszának arra adott válaszát kell besoroznunk.

Zselénszky gróf a nagybirtokos osztálynak sorsát cifra, aranyos nyomoruságnak mondja, amely a vagyonadó behozatala esetére kénytelen lesz ott hagyni birtokát!!

Ugyebár világos, hogy ezt a cifra nyomoruságot nem érdemes fentartani.

Jótétemény lesz Zselénszky urra és társaira, ha ettől megmentjük őket.

De mindenek felett érdekes, szinte kacagtató gróf Tiszának, aki akkor már elfelejtette, mit mondott a képviselőházban, a főrendiháznak 1916. június 24-iki ülésén adott felelete, amely szerint: »Sajnos, a magyar nagybirtok-

ról nem lehet elmondani, hogy a kellő jövedelmet teljes mértékben s az egész vonalon fel tudná mutatni.«

Később idézem majd Benedek Sándornak érdekes nyilatkozatát.

Az egymást kizáró álláspontok ezen kesze-kuszaságában nem vállalkozhatom a munkapárti korifeusoknak egymás között való kiengesztelésére, csak rámutatok a zür-zavarra, amelynek ezek kiáltó bizonyítékai.

Javaslataim rendszerében értékeseknek tartom gróf Tiszának nyilatkozatait, mert ezek szerint feltétlenül bizonyos, hogy a nagybirtok termelőképességének fokozása csak úgy lehetséges, ha a nagytőkével egyesül.

Társadalmi szempontból és a veszélyeztetett polgári egyenlőség szemponjából tehát kettőzött a veszély.

Ami a termés fokozásának kérdését illeti, az én tapasztalataim eredménye az, hogy a nagybirtok, úgy amint azt Tisza is mondja, a nagytőkével, de még inkább az olyan állami kedvezményekkel, mint amilyen például a lévai uradalomnak jutott, ahol nem magyar állam polgárok 17 szeszkontingensnek birtokában az állattenyésztést, hizlalást és a trágyázást fokozott mértékben végezhetik, bizonyára nagyobb termésátlagot tud produkálni, mint az eladósodott középbirtok, vagy a megmivelésre merőben alkalmatlan törpebirtok. Ezek azonban beteg állapotok. Azért kell és azért sürgős a reform.

A kötött nagybirtok tekintetében a már felhozott okokból természetesen más a helyzet. Ezeknél a beruházásoknak hiánya és a soros birtokosnak kizsákmányolási törekvései a termésnek a közérdekben szükséges fokozását merőben kizárják.

A földadó-törvény tárgyalásánál szinte elrettentő adatok láttak napvilágot annak bizonyítására, hogy a nagybirtok és a kisbirtok között egy és ugyanazon határban, sőt ugyanazon dülőben egyes nagybirtokos javára milyen hallatlan eltérések vannak az adóalapban.

Amit azonban külön ki kell emelnünk, az gróf Tiszának a főrendiházban tett az a nyilatkozata, amelyben őszintén megmondotta, hogy a nagybirtok megítélésénél

nem szabad kizárólag a terméshozam után iteletet mondanunk. Sokkal fontosabb a népesség és a véderő szaporodásának s a családok eltartásának kérdése.

Ebből a szempontból pedig a nagybirtok minden kétségen kívül egyenesen akadálya a népesség gyarapodásának és a nemzeti véderő fokozásának, mert aránytalanul kevesebb családot tart el, mint a kis- és középbirtok. Ez a tény maga teljesen elég indíték a törvényhozás számára, hogy a latifundiumok rendszerével haladéktalanul szakítson.

Pusztán gazdasági alapon boncolva a kérdést, az is egészen szembeszökő, hogy a nagybirtok különösen kevély a baromfitenyésztést és szőlőmivelést s a kötött birtokon ezen felül valóságos kivándorlási ügynöksége a hajótársulatoknak.

Ha azonban a gazdasági okokon kívül a nagybirtokoknak társadalmi és hatalmi jelentőségét állítjuk mérték alá, akkor habozás nélkül kell a reformot sürgetők táborába sorakoznunk.

A szakirodalom világszerte elítéli a latifundiumrendszert. A javakban való dúslakodásnak, a gőgnek, az árulásnak, a vesztegetésnek s a fényűzéssel járó bűnöknek tenyészhelye a nagybirtok, amelynek kimaradhatlanul természetes folyománya a vagyon nélkül maradó emberiség nagyobb részének nyomora, insége és szolgasága.

»A nagybirtoknak urai éppen úgy mint a pénzes zsákok mindaddig nem fognak a zsarnok ellen küzdeni, ameddig reménységük van, hogy azt a maguk javára megvesztegethetik« — mondja H. George.

Lássunk egy-két külföldi példát. Igéretem szerint Dávid Lloyd Georgenak, a volt angol kincstári kancellárnak, az új hadügyminiszternek glasgowi beszédéből idézek.

Ennek a nagy horderejű és messze elhallatszó beszédnek általunk is megszívlelendő kiindulási pontja ez a jelszó volt:

»Nem lehet egy országra nagyobb szerencsétlenség, mint ha a parasztságát elvesziti. A parasztság aranytartaléka minden országnak.«

Foglalkozik ez a beszéd a városi lakáskérdéssel és a mezőgazdasági birtokreformmal.

A városi telkeknek és a mesterséges lakásdrágitásnak illusztrálására, egyuttal az értékelkedési adó behozatalának támogatására, utalt Montrose hercegnek példájára, aki Glasgow városától, amelynek közcélokra telekre volt szüksége, ezen telekért átszámítva 520,000 márkát kért. A város alkudozások után 380,000 márkát tényleg ki is fizetett. A nemes — bocsánat! — a főnemes herceg ezen telek után 50 pfennig adót fizetett és így 2000°/óékkal többet kapott, mint amennyit telke adótökésítés mellett megért.

Ennél is érdekesebb a grenocki torpedó kísérleti állomáshoz szükséges területnek megszerzésére vonatkozó példája.

Telhetőleg szószerinti fordításban idézem:

»Önök hallották — mondja a glasgowiaknak — a grenocki torpedó-kísérleti-állomásra vonatkozó telek történetét. Ime itt egy igazi hazafival van dolgunk. Ezek azok az emberek, akiknek egy hatalmas hadihajóraj (flotta) kell. Semmiféle kiadás nem elég nagy ő előttük. És most lássuk, mit csinálnak akkor, ha életükben egyszer abba a helyzetbe jutnak, hogy a honvédelem számára valami szolgáltatást tehetnének. Lőni persze nem fognak tudni és a hajó földézetén sem lehet majd velük valamit elkezdni, de ha a tengerészeti hivatalnak földterületre van szüksége, akkor ugyebár tudnak segíteni.

Nos lássuk! A tengerészeti hivatalnak szüksége volt Grenock mellett 10 telekre. Az adóértéke ennek a 10 teleknek 222 márkának felelt meg, de a tengerészeti hivatal kénytelen volt értük 544,500 márkát kifizetni, ami 2352°/ó értékutlbecslésnek felel meg.

Csak már egyszer ezek az urak akkor is így fokoznák a hazafiságukat, amikor adót kell fizetniök.«

Elmondja Dávid Lloyd George a parasztüldözéseket, a tömeges parasztirtásoknak és gyujtogatásoknak eléggé ismert szomorú történetét, amelynek során a hazájáért és a kiváltságosakért annyit vért ontott mindig vitéz pa-

rasztságot a menekülésre, a kivándorlásra kényszerítették.

Még csak egy igen rövid külföldi idézet :

»A hadiözvegy árván maradt gyermekei számára ebédre való csalánt gyűjt az utszélén. Minden harmadik szálát be kell szolgáltatnia a földes urnak.« Carlyle.

Szakirodalmi bölcsekedés helyett az életből merített s a történelemnek oktató tanuságán nyugvó tiszta magyar zamatu néhány adatra és példára akarok még rámutatni.

Ha tisztán magyar szempontból vizsgáljuk a latifundiumoknak, nevezetesen a hitbizományoknak, a külön célu és eredetére is más forrásu holt kézi vagyontul elkülönített történetét, ugy azoknak már szerzési módja is — tisztelet a ritka kivételeknek — fentartásuk ellen szól.

Ismétlem, ritka kivétellel, ezek a nagybirtokok nem a nemzet nagy érdekeinek békében vagy hadban való szolgálataért, hanem azoknak elárulásáért adattak.

Nálunk, ahol a nemzet jogaiért vértanuságot szenvedett vagy számüzött hazafiak vagyonának elkobzása volt az évszázadok óta ki nem apadott továbbadományozás forrása, épp oly kevésbé szükséges a messzebbmenő bizonyítás, mint amennyire történelmi igazság, hogy a vesztegetés és a hadseregszállítás már évszázadok előtt is latifundiumokat juttatott az élelmeseknek.

A helytelenül *pragmatica sanctionak* nevezett 1723-iki I—III. törvénycikkeknek megalkotásakor előfordult üzelmekről Thaly Kálmán, a néhai trónörökös házassága alkalmából elmondott beszédében névszerint felsorolt esetekkel rántotta le a leplet.

Aki többet akar tudni, tanulmányozza a *neo aquistica commisionak* történetét.

Olvasson a Rákócziaknak, Bethleneknek és Bocskaiaknak koráról és végül várja meg azt a tudásom szerint adataiban már összegyűjtött, kiválóan tudományos tollal megírandó munkát, amely az 1526-iki királyválasztásnak előzményeit fogja elmondani.

Magának a hitbizományok intézményének a magyar

törvénytárba való szerencsétlen beillesztése is az 1723-iki trónöröklési rendet megállapító korszaknak közvetlen előzménye.

Az 1687. évi IX. tc. az ország nagyjai és előkelőségei családjának fényét és diszét megőrzendő, alkotta meg a főnemességre korlátolt családi hitbizományt, amelyet az 1723-iki törvényhozás a nemesekre is kiterjesztett.

Az 1723 óta lepergett két évszázadnak annyi emberáldozatot követelt – a nagy forradalmat is felölelő – történelme felment annak további fejtegetésétől, hogy az egyes nemesi családok diszének és tekintélyének megőrzése nem lehet állami érdek, nem lehet nemzeti feladat.

Egyenesen égbekiáltó bűn az emberiség ellen egyes embereknek törvényhozási uton jogot adni hogy évszázadok örökösödésének hitbizományok alapításával nem ismert születendőknak javára irányt szabjanak s a földet termékeivel együtt a koporsóból kormányozzák.

A mai korszellem az élet és a honvédelem számára alkotó intézményeiben nem türi meg a kriptaszagot.

Az általános védkötelezettség lerombolja a felmentési igényjogosultságnak a nagybirtokhoz kötött és a hitbizomány útján öröklődő jogcímét.

Az nem lehet, hogy a munkájuknak verejtékével vagy a hon védelmében hőiesen küzdő családapák akár a békének természeti csapásai, akár a háborúnak viszontagságai okából vagyonilag elpusztulhassanak, de a munka nélkül élő kényur maga és a majorescoi évszázadokra érintetlen vagyonukat azoknak vérével védelmezhessék, akik től a szavazati jogot is megtagadják.

Hogy a gyakorlati életben mit jelent a latifundium és a hitbizomány, azt a szembeszökő, tömegesen kinálkozó példák közül csak kettővel illusztrálom.

Itt következő fejtegetésem nem áll semmi összefüggésben a fentebb érintett történelmi vonatkozásokkal.

A politikai befolyás szempontjából a mágnásvilágnak érvényesülése sehol a föld kerekiségén nem olyan nagymérvű, mint nálunk Magyarországon különösen most.

Már fel sem tűnik, hogy a Kossuth Lajos és Deák Ferenc országában egy valóságos anachronizmus: a főrendiház, a rendiségnek minden kinövésével, tarthatatlan születési, vagyoni, sőt korbelt kiválóságaival olyan mulatságos paradoxonoknak is mutatványbódéja, ahol 18 éves főhercegek, mint törvényhozók, afelett szavazhatnak, hogy a termelő- és a honvédő polgárság csak 30 éves korában kaphasson, de akkor is csak aktív szavazatjogot.

Az ilyen világban az is lehetséges, hogy ugyanakkor, amikor a születési és vagyonaristokrácia a főrendiházban kiváltságosan érvényesül, a képviselőháznak, — kérem: a népképviselőnek, pártjait is ma kizárólag mágnások vezetik.

A munkapártnak gróf Tisza István és gróf Khuen Károly, az alkotmánypártnak gróf Andrássy Gyula, a függetlenségi és 48-as pártnak gróf Károlyi Mihály és gróf Apponyi Albert, a néppártnak gróf Zichy Aladár a vezérei.

Semmi kétség ne legyen. Egyenként és összesen kiváló tehetségű férfiak és kimagasló alakjai közéletünknek

Ebben a meghatározásban a politikai pártkülönbség sem türi meg a kivételes megítélést.

Egyéni kiválóságukon kívül talán az is okalehet ilyen csoportos érvényesülésüknek, hogy a mostani nemzedékben a középosztálynak, a birtokosoknak, az iparnak, a kereskedelemnek, a művészetnek és tudománynak rétegeiben rosszabb volt a politikai vezetésre képesítő szellemi termés, mint a felsőbb régiókban, de én mégis más okra vezetem vissza ezt a speciális magyar jelenséget.

A vagyonnak befolyása kiváló értelmiség nélkül is súlyos. A vagyonnak kivételes helyzete azonban főleg a neveltetés lehetőségének fokozataiban nyilatkozik meg. Magamról tudom mit jelent a koplalva tanulás. A szubjektív emlékezés helyett statisztikát idézek:

Buchingerné L. Szeréna »Háboru és iskola« cím alatt egy fővárosi kültelki iskolának különösen figyelemre méltó adatait sorolja fel. Ez a közlemény nem foglalkozik az iskolázó gyermekek közül azoknak statisztikájával,

akikhez automobilon járnak magántanításra a tanító és tanár urak.

226 polgári iskolai tanulónak sorsáról számol be és elmondja, hogy ezek közül

kávét reggelizik	118
teát	61
fekete kávét, rántott levest stb.	37
tejet	5
<i>semmit sem reggelizett</i>	5
<i>délben nem eszik meleget</i>	106
csak vasárnap eszik húst	95
csak minden második vasárnap	25
<i>oly régen nem evet húst, hogy nem is tudja mikor</i>	4
lőhúst eszik	74
délután kávét uzsonnázik	89
délután nem uzsonnázik	72

Soknak az uzsonna a vacsorája.

Könnyű megérteni, hogy a nélkülözésekkel küzdő gyermekekre mennyi küzdelem vár az életben.

A latifundiumok és a hitbizományok birtokosainak gyermekei beleszületnek a neveltetésnek minden előnyébe. Gondtalanul szentelhetik életüket az önművelődésnek. Amíg emberek lesznek, sokáig lesz az így, de legalább törvényhozási uton nem kell azokat az intézményeket szaporítani, amelyek ilyen eredményeket szülnek. A műveltség megszerzése nem lehet a vagyonnal öröklődő családi kiváltság.

A hitbizományokkal súlyosbitott latifundiumoknak még az erkölcsi felfogásban is kasztszellemet nevelő hatását sokszor észleltem közpályámon. Ezek közül való a Papp Zoltán által leleplezett vesztegetési kísérlet. Ugyanaz a Kaszinó, amely kártyaadósság miatt elítélte és halálba kergette a plebejus Jakabffy Tódort, ma is kifogástalan tagjai közé számítja a képviselővárláson tetten ért grófot s a tanukat szöktetőtársait.

Azt is csak a kaszt szellem mellett lehet megérteni, hogy a plebejus Lukács László alaposan rajta vesztett a

sópanamán, de a hajaszála sem görbült meg a gróf miniszterelnöknek, aki a pénztár felett, amelybe ezek a pénzek befolytak, rendelkezett.

Gazdasági, népesedési, honvédelmi, társadalmi, politikai, sőt erkölcsi okok szólnak a latifundiumoknak s a hitbizományoknak fenntartása ellen.

Hogy a birtokmegoszlásnak ezen nemzetveszélyes aránytalanságán segíteni kellene, azt sokan vallják. Hogy segíteni lehet, ezt már kevesebben hiszik. A mikéntvaló segítés kérdésében pedig még ezek is megoszlanak.

Arra tökéltém el magamat, hogy saját javaslataim sorakoztatásánál behunyom a szemeimet, bedugom a füleimet, hogy se az érdelt szakirodalom, se a körülöttem és velem élő személyek ne befolyásoljanak. Tisztán a saját tapasztalataimból leszűrődött egyéni meggyőződésemet kínálom elfogadásra. Ezt bocsátom bírálat alá.

Okultam a különféle örökbérleti, hosszú lejáratu bérleti, amerikai farm és porosz járadékbirtok rendszereknek, a kisajátításnak és a különféle telepítéseknek, ezek között a zionistáknak palesztiniai és ugandai telepítési kudarcain. Látom, hogy a Darányi-féle telepítési javaslat is sutba került és tudom, hogy Bethlen András idejében a mezőrendőrségi törvényjavaslatnak tárgyalásakor a főrendiház egy részleges reformot megbuktatott. A későbbi telepítési kísérleteknél Jász-Nagy-Kun-Szolnokból 18 ezer telepítésre alkalmasnak ítélt embert irnak össze s a közöttük kiosztott föld a volt államtitkárnak közlése szerint ma már az 50–60-ik kézen van.

A külföldi követendő példák között a Goremikin-Stolyin-féle orosz agrárreformot tartom eddig a legsikerültebbnek, de ez nincs még kipróbálva. Minden egyébtől eltekintve, nálunk lehetetlen, mert sem a hozzá való föld, sem a hozzá való pénz belátható időn belül meg nem szerezhető.

A gyakorlati megvalósítás szempontjából döntő akadályok között számítanunk kell a nagybirtoknak politikai hatalmával. A földnek tulságos mérvű mozgósítása gazdasági krízissel járna s az arany hegyeknek ígérete na

gyon sok ki nem elégíthető vágyat ébresztene. Javaslataim nem a forradalmi kitöréseknek élesztését, hanem a kérdésnek békés és gyökeres rendezését célozzák.

Ime itt következnek :

Első és alapfeltétel a birtokminimumnak és maximumnak meghatározása.

Az aránytalan és káros birtokmegosztás már veszélyes kinövéseket szült. Itt nem használ a palliatív eszközök után való kapkodás.

A hajón, amelynek, egyes bordái korhadtak, nem segít a moha meg a kátránytömés, a korhadt fát nem fogja az iszkápa. Új bordákra van szükség.

A birtokminimum meghatározásának célja a mezőgazdasági termelésnek biztosítására és fokozására alkalmas üzemi egységen alól a földarabolásnak megakadályozása, egy életerős, nemzetfentartó földbirtokos osztálynak — a parasztságnak — megmentése és gyarapítása.

Mekkora legyen ez a minimum, az a helyi viszonyoktól függ. Ezek fogják helyesen eldönteni, mennyiben lehet a szántóföldet, az erdőbirtokot, a rétet, a legelőt, a konyha- és gyümölcs-kertészetet, a szőlőt stb. kombinálni, hogy a példának elfogadott 4 tagu családnak fentartása lehetővé váljék.

Az ország gazdasági területének egy részét, legalább b 40%-át, ilyen kisbirtokoknak céljaira úgy kell lekötni, hogy ezek a paraszthitbizományok — nevezzük így — telekkönyvileg az elidegenítés és megterhelés tilalma alá essenek. Minden ezzel ellenkező olyan reform, amely a szerződésekben kikötött feltételekben, mint a visszavásárlás, elővételi jog, stb. keresi a védelmet, vagy a kormányhatóság engedélyét használja mentő kötél gyanánt, legjobb intenciója ellenére pergyárat teremt, vagy a kormány mindenhatóságát keresi, de sociális célt nem ér.

Ezek a paraszthitbizományok az első szülöttségi, vagy ami talán helyesebb, az utolsó szülöttségi sorrend szerint fiu ágon öröklés tárgyai. Az örökösnek a leányokkal, a gyámolra szoruló felmenőkkel, illetve fitestvérekkel szemben fennálló viszonyát és ilyen célokra esetleg a

törlesztéses kölcsönnek igénybevételét megfelelőleg szabályozni kell.

Ugy a paraszthitbizományoknak, mint az alább tárgyalandó részben kötött tulajdonjogu középirtokoknak törlesztéses örökváltsága, nemkülönben az intenziv gazdálkodáshoz szükséges beruházási és forgó tőke, az esetek nagyobb részében csak hitel útján lévén megszerezhető a törlesztési részletek — ismét a perek és a velük járó költségek elkerülése céljából — a közadók módjára kezelendők.

Magát a tulajdon gyanánt való megváltást Tisza István gróf is helyesen védelmezte, amikor az örökbérlettel szemben kimutatta, hogy az örökváltsághoz szükséges törlesztési többlet alig számottevő olyan csekélység, hogy 50 éves törlesztésnél az egyébként méltányos feltételek esetén az adós meg nem sinyli.

A magyar földnek mezőgazdasági mivélésre alkalmas területéből legalább 10% az örökölhető középirtokok fenntartására ugy kötenő le, hogy ezek a mintabirtokok vidékenként megosztva a gazdasági felsőbb iskolákban nyert minősítéssel bíró, de más birtokkal vagy üzlettel nem rendelkező gazdatisztek kezelésében az intenziv gazdálkodásnak példaadói lehessenek.

A mivélésre alkalmas területnek legalább 10% legyen a maximumon túl terjedő nagyirtok, amelynek az állam a tulajdonosa. Ennek az állami nagy birtoknak célja a növénytermelés és az állattenyésztés terén a megfelelő, de rendszerint nagyobb tőkével és minden esetre nagy rizikóval járó az a kísérletezés, amelyet magángazdaságok nem végezhetnek.

Ezek a nagyirtokok országrészek szerint megosztva lehetőleg a felsőbb gazdasági intézetekkel kapcsolatban létesítendőek.

A 60%-ot meghaladó 40%-a a földterületnek szabad föld s az előbbi feltételek mellett magyar állampolgárok által korlátlan mennyiségben megszerezhető.

Meghökenve kérődi majd a t. olvasó, mire való akkor a maximum? Mindjárt megmondom. Az a birtokreform, amelyet én javasolok, lényegében az örökösödésnek és az

adópolitikának a reformja. Ezen a kettőn fordul, ezen a kettőn dől meg az egész reform.

A maximumnak meghatározása két okból szükséges. Először az élők közötti jogviszonyoknak adóban való szabályozása, másodszer a halál esetére az örökösödés szempontjából.

A megállapítandó maximum alá eső birtok az enyhébb progresszió alá eső adózásnak, az azon túl levő rész azonban az erősebb, sőt ugrásszerű progresszív adózásnak legyen tárgya.

Halál esetére pedig javaslatomnak épen az a leglényegesebb, az eddigi reformjavaslatoktól eltérő követelménye, hogy a maximumon túl eső részre az államot mint szükségörököst kell elismerni.

Mekkora legyen ez a maximum? Itt ismét hangsúlyozom, hogy a már fejtegetett okokból, a terület szerint meghatározott mennyiség, mint például a 2500 hektár, amelyet a Bodenreformerek nyomán Hegedüs Loránt javasol, a legnagyobb egyenlőtlenségre vezetne. Ha valakitudja mit jelent 2500 hektár prima szántóföldnek birtoka, szemben az ugyan annyi sovány vagy belvizes területtel, avagy a városok mellett fekvő területek a messze hegyvidéknek kopár területeivel szemben, az nem foglalkozik tovább a területi alapon való megoldással.

Egy meghatározott kataszteri vagy hozamérték szerinti jövedelem, — amely például a kataszteri jövedelem alapja esetén 50 ezer korona évi kataszteri jövedelemnek, hozamértékben pedig körülbelül 125 ezer koronának felelne meg, — adná a cinosurát.

Ebben a birtokpolitikai rendszerben tehát lenne paraszthitbizomány, kis birtok, kötött középirtok, a maximumig terjedő szabad középirtok a maximumon felől levő a kivételes öröklés és ugrásszerű progresszív adózásnak alávetett nagyirtok és végül lenne a tanulmányi és kísérleti célokat szolgáló állami nagyirtok.

Az egyházi vagyonról és a felekezeti holt kézi birtokról, mint a történelmileg alakult külön célt szolgáló birtokokról és azoknak ebbe a rendszerbe való illeszke-

déséről a befejező részben külön közlöm javaslatimat.

Az illetményföldek jó kezekben vannak, talán nagyon ritka kivételekkel, ahol kiegészítésnek lenne helye, területileg is hozzáilleszthetők ezen rendszerhez.

Az erdészet, bányászat, halászat, vadászat s a földműveléssel kapcsolatos iparok stb. mostani fejtegetéseimnek keretén kívül esnek.

Az elibém szabott keret okából mellőznöm kell a háztelkekre, az építkezési jogra s a telekérték emelkedésre vonatkozó javaslatokat. Itt nehéz is egységes rendszert ajánlani. Az osztrákok és a németek jóformán minden városban más reformot léptettek életbe. Ezek közül könnyen lehet választani.

Ezen a soron eljutottam annak taglálásához, ki kapjon földet, honnét szereztessék ez a föld és ki hajtsa végre a reformot.

Az eddigi elmondottakra való utalással csak aphorisztikus tételekre szoritkozom.

A kötött kisbirtokká alakítandó paraszthitbizományok, amennyiben mostani tulajdonosaik kezén a minimumot megütik eddigi tulajdonosaiknál, de az új öröklési rend alapján úgy hagyandók meg, hogy a megalakítandó termelési szövetkezetek útján pótlendő állatállomány és a gazdasági géperő a létesítendő állami agrárbanknak olcsó kölcsönével meglegyen szerezhető. Ennek az állami kölcsönnek a mostani hitelezőkkel szemben is elsőbbség biztosítandó, jövőre pedig a terhelési és elidegenítési tilalom bejegyzendő.

Az ujonnan alakítandó kisbirtokok jussanak olyan magyar férfi állampolgároknak, akik mint a minimumon alul eső saját birtokukon földműveléssel foglalkoztak, másodsorban azoknak, akik mint gazdasági munkások nevezetesen gazdasági cselédek, zsellérek és napszámosok, földművelők voltak.

Valamennyi kategóriában egyéb feltételek egyenlősége esetén, azt illesse az elsőbbség, aki a most lezajló világháboruban az ellenséggel szemben tényleges katonai

szolgálatot teljesített. A vitézségi érdemek jelentőségük szerint külön méltatandók s a velük kapcsolatos járadékok tőkésítve birtokszerezésre fordítandók.

Ezek az igények a születési sorrend szerint országos kataszterbe foglalandók s amennyiben a jogosult életében beváltásra nem kerülnének, egy átmeneti korszakra szólólag az első vagy utolsó szülöttség javára a földmives minősítésnek feltételével öröklés tárgyai legyenek, de át nem ruházhatók.

Az átmeneti korszaknak leteltével a paraszthitbizományok, amennyiben a fiágon beállott magszakadás okából az államra visszaháramlanak, illetve az alábbi módon újak létesítenek, a születési sorrend szerint a mezőgazdasági családoknak, zselléréknek és napszámosoknak jutnak. A be nem váltott igény a sorrend szerint itt is örökölhető. Igényvesztés csak a haza ellen elkövetett büntett esetén és csak birói ítélettel állapítható meg.

Ez a javaslatom komoly megfontolásnak eredménye. Ha sikerét megélhetném, azzal a megnyugvással térnék örök pihenőmre, hogy a magyar nemzet megmenekül a kivándorlásnak veszélyétől, lassu, de békés uton megoldja a nemzetiségi kérdést, nevel hazafiakat és jó katonákat, szerez megbízható s a hazának hűséges mezőgazdasági munkásokat, elejét veszi a nemzetközi és egyéb forradalmi törekvéseknek és messze időkre megalapozza a jövődjét.

A kötött középbirtok, amint már jeleztem, jusson a felsőbb gazdasági műveltséggel bíró gazdatiszteknek.

A gazdatiszt oklevél mellett megkövetelném az önálló birtokkezelésben való gyakorlati ismereteknek igazolását. Ezek a gazdatiszti hitbizományok a jelzett elméleti és gyakorlati ismereteknek feltételével a lemenő fiúgyermekek közül az arra képesítettek által örökölhettek.

Ezek a minta-középbirtokok a vidékenkint változó viszonyoknak megfelelőleg 200–300 katasztrális hold területen belül volnának létesítendőek.

Az igényjogosultság az okleveleknek az akadémiák együttes tanácsa által megállapítandó sorrendjétől

függene és csak büntető birói ítélet alapján lenne elveszthető.

Rátérek a döntő feladatnak megoldására. Miként lehet egy tőkeszegény, már ugyis fülíg eladósodott országban a reformnak szükséges földet békés uton és úgy megszerezni, hogy a föld tulságosan mozgósítva ne legyen?

Egészen pénz nélkül a dolog nem megy, de a pénz csak az átmeneti korszakban játszik szerepet. A sorrend ez lenne:

Haladéktalanul el kell törölni az összes családi hitbizományokat s a vagyont az életben levő várományosok között, de csak a mostani birtokosok halála után a birtok minimum és maximum határain belül egyenlő arányban fel kell osztani. A mostani birtokosok életének számára az elidegenítési és megterhelési tilalom fennmarad.

Magát a hitbizományi intézményt, amint azt már jeleztem, nem szüntetném meg, csak átalakítanám. A hercegi, grófi és nemesi majoresco-csemeték helyett beállítom várományosoknak a magyar parasztokat, mindezekelőtt a mezőgazdasági cselédeket, napszámosokat és zselléreket.

Az egyes családok tekintélyének és diszének biztosítása helyett célul tűzöm a magyar nemzeti államnak s a magyar fajnak fentartását, véderejének gyarapítását s a munka hadseregének család alapító, család fentartó szervezését megélhetésének intézményes biztosítását.

A kiváltságos egyénnek évszázadokra szóló, az örökösödési rendet szabályozó s a földet a forgalomból kivonó akarata helyett beállítom a népképviselő által megalkotott törvényt, amely az örökösödési rendet szabályozza s a földet rendeltetésének visszaadja.

A szegénység örököseit: a cselédpáriákat, akik, ha munkát keresnek, könnyebben juthatnak el Amerikába, mint a szomszéd vármegyébe — felszabadítom a szolgaságból. Reményt és földet nyujtok nekik,

A családi hitbizomány helyét elfoglalja a *nemzeti hitbizomány*.

H. George könyvében olvastam Eliának a disznósütésről szóló históriáját.

A kínaiak egy tűzvész alkalmából a megégett disznó husából tudták meg, hogy az jó. Valahányszor azután disznóhúst akartak enni — felgyújtották a házat.

Én nem így járok el. Azt hiszem, a disznót meg lehet sütni úgy is, ha a házat fel nem gyújtom.

De lássuk tovább:

Haladéktalanul át kell adni valódi rendeltetésüknek az egyházi, a holt kézi javakat, amelyeket a befejező fejezetben az autonomia útján a kisbirtok és a középbirtok hitbizományainak az ott közelebbről megjelölendő módozatokkal rendelkezésére kívánok bocsájtani.

Haladéktalanul meg kell szüntetni a törpebirtok rendszerét s a gazdaságilag felette káros mesgye-rendszert.

A birtok-minimumon alul levő törpe birtokokat *paraszt-hitbizományok alakítására* egyesítés, tagosítás és kiegészítés céljából kisajátítás útján meg kell szerezni. A mesgyéket fel kell szántatni s helyettük a szomszédok által váltakozva használható a határkövek irányával megjelölt mélyített barázdákat kell létesíteni. Ezzel sok földet nyerünk, sok gaztól és féregtől szabadulunk.

A terméketlen földnek termékenyítése állami feladat *A meghódított terület a paraszthitbizományokra felhasználandó.*

A középbirtok, úgy amint azt már Horánszky Nándor tervezte, a nyomasztó adósságok alól állami konverzióval felszabadítandó.

Pénz ezen javaslataim szerint tulajdonképpen csak a törpebirtoknak kisajátításához, a beruházásokhoz és a középbirtok terheinek enyhítéséhez kell. A kisajátításra fordított pénz az örökváltságnak részleteiben, a hozam emelkedésében s vele az adóalapnak fokozásában pénzügyileg is megtalálja a teljes ellenértékét, a konverzió pedig az állam hitelének latbavetésével vihető keresztül.

Sohasem tudtam megérteni, miért ne volna lehetséges az összefutó jövedelmeknek szigorubevallási rendszerén felépült egységes progresszív jövedelmi adónak eset-

leg egy kiegészítő vagyoni adóval való életbeléptetése. A kiegészítő vagyoadó alatt azt az adónemet értem, amely a jövedelmi adó által el nem érhető vagyont amelynek nincs hozadéka, avagy jövedelme adóztatja meg. Ilyenek a be nem épített városi telkek az üzemen kívül álló bányák a briliáns ékszerek stb.

Ma sem tudom megérteni, miért kell nekem külön könyvtárt tartanom az adókönyveim számára és miért legyen az jó rendszer, ahol annyi féle az adó, mint ahány tornya van a milanói dómnak. Az ötvenes évek magyar bakája szerint ez ugyanis azért van, hogy »ha leüt az istenyila, mire annyi közül az igazit eltalálja, addigra elfogyjon ökelmének a szuflája.«

Az adórendszernek talán mégis más feladata volna.

A progresszív jövedelmi adónak a *létminimummal kapcsolatos behozatala a birtokreformnak is követelménye.*

A leglényegesebb azonban az *örökösödési rend megváltoztatása.*

Amint már láttuk, a magánjog codificatiójának az el lenzék kizárásával működött bizottsága suba alatt készült javaslatában nem mert állást foglalni a hitbizományok kérdésében, de az *örökhaszonbéres szerződéseket* jelentésében még az életbeléptetési törvény előtt, mint *már is nehezen nélkülözöttintézményt* szabályoztatni kívánja.

Ezt a bizottságot korán elérte végzete. A kizárólag munkapárti jogászkorifeusok ott ültek Tiszának a hátamögött, amikor ő Beck Lajosnak adott válaszában a *kor mány nevében elítélte az örökhaszonbérleti szerződéseket.* Ez nem emeli a bizottság munkálatának tekintélyét.

Ezt azért tartottam szükségesnek megállapítani, mert az örökösödési rendre vonatkozó, már mások által leplezett kétkulacsossága, amidőn látszólag a régi magyar ági öröklésnek a vérségi összeköttetésre támaszkodó rendszerét védi, lényegileg az öröklést a német, illetve osztrák parentela-rendszerre átcsempészi, ezek után még kevesebb tekintélyre számíthat.

Az agrár-reform hazánkban csak az örökösödési rend

nek gyökeres megváltoztatásával a következő módon lehetséges:

A kaducitásokat az új hitbizományok létesítésére kell lefoglalni s ez okból szaporításuk állami szükséglet.

Ezt minden nagyobb convulsio nélkül úgy érném el, ha a végrendekezési jogot, a méhmagzatot is beleértve, kizárólag a kortársakra szorítom és eltörülök minden olyan halálesetreszóló intézkedési jogot, amely akár egyenes örökösrendelés, akár utóöröklés, akár hitbizományi helyettesítés révén olyan személyek javára rendelkezik, akiket a végrendekező nem ismert. Az alapítványok más megítélés alá esnek.

A szabad birtokokon a törvényes öröklést a lemenőkre, a felmenőkre, a házastársra, a testvérekre és unokatestvérekre szorítom. A nevető örökösöket kizárom, a legrosszabb esetben azonban az államot a másodunokatestvéreknél egy örökrész, a messzebi izeken pedig százalékosan fokozódó örökrész erejéig, mint szükségörököst beállítom.

A hitbizományilag kötött kis- és középbirtokokban az öröklésre hivatott fiági lemenőknek kihaltával a hitbizomány az államra visszaszáll.

A latifundiumok s ezek között a felosztott hitbizományok a maximumon túl eső terület tekintetében élők között az ugrásszerűleg fokozódó progresszívadó alá esnek, halálesetére pedig az örökösök egyenkint csak a maximumnak korlátai között örökölnék. A maximumon túl eső területben, amely a végrendekezési jog alól kivonandó, az állam egy örökrész erejéig szükségörökös, akkor is, ha az örökösöknek egyenkinti részei a maximumot el nem érik. A maximumot elérő örökrészesekkel szemben azonban az egy vagy több örökös maximumát meghaladó vagyont, mint szükségörökös, kizárólag az állam örökli.

Az örökösödési rend az államot a kaducitások és a törvényes szükségöröklés révén abba a helyzetbe juttatja, hogy az ingyen öröklött birtokot olcsón bocsáthassa az arra hivatottaknak örök megváltásra és megteremthesse a

minden viharral dacoló új Magyarországot. Az egyházi vagonról e tekintetben is külön lesz szó.

A reformnak végrehajtását, a kötött hitbizományi birtokoknak ellenőrzését, kiosztását, az országos kataszternek vezetését, az örökösödésnek ellenőrzését egy 10 évre választott, 5 évenként felújuló kevés tagból álló országos bizottságra bízám.

A gazdálkodási rendszer tekintetében nem helyeslem a hamis és lejárt jelszavakat, mint amilyenek a szabad gazdálkodás és a gazdasági liberalizmus, amely mögött a haditermény részvénytársaság és a maximálásnak részleges kommunizmusa ásit.

A föld nemzetfenntartó rendeltetésében nemeti ellenőrzés alatt kell, hogy maradjon. A fölösleges gyámkösdást magam is károsnak tartom, de ki kell zárni a gabona és élelmiuzsorát épen úgy, mint ahogyan még kell akadályozni az arató sztrájkot, s ami ezzele egyre megy, a szembabona termelés megtagadásával járó helytelen és szerencsétlen fenyegetést.

Büntető törvényekkel kell biztosítékot szerezni, hogy a föld mivelésével nem foglalkozó, de termékeire ráutalt népesség ne legyen kitéve se a birtokosok bojkottjának, akik megtagadják a termelést, se a munkások sztrájkjának, akik megtagadják a vetést vagy aratást.

Rómában külön törvényt alkottak az ellen a Dardanarius ellen, aki összevásárolta a gabonát, kiszámította a szükségletet s a felesleget azért égette el, hogy a megmaradt szükségletnek tetszés szerinti árt szabhasson.

Aki megtagadja a gabonatermelést, az épen olyan Dardanarius, mint az, aki a felesleget elégeti, elrejtji vagy a külföldre csempészi.

A magyar birtokpolitikának multja történelmileg is igazolja javaslataimat.

A budapesti egyetemen úgy tanítják »az ősi birtokrendet«, hogy az ősmagyarság épen birtokrendszerében különbözik a germánoktól.

»A nemzetgyűlés osztotta fel az országnak területét a törzsek között s a törzsek ezen felosztás, ezen nemzeti

rendelkezés alapján a részükre kiutalt területet nemzet-
ségek szerint megszállották,«

A nemzetség által elfoglalt »szállás« a descensura a
nemzetség közös tulajdona volt. Így mondja Timon
Ákos.

Az ősszerződésnek 2-ik pontja a jövőendő szerze-
ményeknek közös felosztását fogadja és igéri.

A feldarabolás alá eshető birtok-minimum régi is-
merősünk s a birtok-maximumot ismeri az 1836. évi 15.
tc. 9. §-a, amely azt négy jobbágytelekben határozza meg.
Ezek a rendelkezések talán nem illenek bele a gazdasági
liberalizmusnak frázisába, de magyarok. A jelszavak senkit
el ne riasszanak. Én magam úgy vagyok vele, hogy szive-
sebben iszom az új kupából az ó bort, mint az öreg ku-
pából az újat.

Megérdemelné a részletesebb fejtegetést azt a javas-
latom, amely szerint a *magyar földet csak magyar ál-
lampolgároknak juttathatnám s részvénytársaságoknak
névtelen osztalék lovagjait a földszerzésből kizárnám, a
záloglevelekkel való nemzetközi földmozgósítást pedig meg-
gátolnám.*

Az államnak joga van tudni, kié a föld, mert akié
a föld azé az ország.

Nemcsak a Csák Mátéknak, a Pálfyaknak, a gelsei
Guttmannok, Hatvani Deutschok, Weisz Manfrédok,
Hercogok vagy Grödl báróknak latifundium-láza, de a
bajor és manheimi gazdálkodók által már meg is szer-
zett 35,000 holdas szatmármegyei birtokbérlet és a szász
takarékpénztárak által 180 ezer hold német telepítés cél-
jaira lekötött opció, a részvénytársaságok mögé bujó
különbféle külföldi földszerzők egyaránt komolyan fenye-
getik jövődönket. De ezenkívül a részvénytársasági
formával ki lehet játszani a külföldön élők ellen alkalmazott,
de életbe még ma sem lépett fölemelt jövedelmi
adót. A Berliner Tagblatt-ban a következő hirdetményt
olvasnt:

*In Ungarn bietet sich günstige Gelegenheit verschie-
dene Bergwerke, Wälder und Ackerfelder zu kaufen resp.*

zu pachten. Der drohende Wirtschaftskrieg zwingt uns zum landwirtschaftlichen Gewerk im grosseren Umfange wozu Ungarn besonders geeignet und noch nicht ausbeutet ist.

A veszély egészen közvetlen.

Annak fejében, hogy külföldiek földtulajdont nálunk ne szerezhessenek, szívesen lemondanék a kereskedelmi szerződésekre felvett olyan reciprocitásról, hogy nekünk is szabad legyen Angliában vagy Olaszországban földet szereznünk, amit a legelső összejövetelnél fütyszóval vennének el tőlünk.

A háboru után előttünk álló jövő fokozni fogja a veszélyt. Tudományos munkákat olvasok arról a témáról, miként lesz a háboru után rendkívül nagy a földkereslet, miként lesz rohamosan drágább a föld s a mostaninál is drágább az élelmezés.

Amit belőlük magam is valószínűnek tartok, azt a következőkben mondom el:

A »The Statesman Yearbook« szerint a világ népessége 1890-ben 1467·6 millió, »Rallod« szerint 1910-ben 1722 millió, 1913/14-ben pedig az »Annuaire international de statistique« szerint 1753·56 millió volt. 23 év alatt a népesség szaporodása 10%. A berlini Spectator által kidolgozott adatok szerint a buza-, rozs-, zab-, árpa- és tengeri-termés 1895-től 1912-ig 50%-al emelkedett és így százalékos arányban az emberiség szaporodását meghaladta. A háboru után mégis nagy akadályokba fog ütközni az élelmezés.

1894–1913-ig ugyanis a világ búzatermése 1466·5 millió bushellel szaporodott, amiből Európára 561·2, Észak-Amerikára 486·68, Argentina, Chile és Uruguayra 111·5 millió bushel esett.

Egészen megfordult azonban a helyzet az utolsó évtizedben, 1905–1916-ig, amikor a világnak 902·17 millió métermázsa búzaterméséből Európára már 472·16 millió métermázsa esett, Észak-Amerikára pedig csak 223·83 millió métermázsa.

Főleg a fogyasztásnak nagy emelkedése okából Európa

már a háboru előtt is importált gabonára volt rászorulva és még nagyobb mértékben lesz ráutalva a háboru után. Ámde Észak-Amerikára többé aligha számíthatunk, mert nem lesz nagy gabona-kivitele.

Kanada, Argentína és Ausztrália lesznek csak exportra utalt, fölösleget termelő behozatali források.

Eléggé ismeretes, hogy ezeket Anglia és Franciaország már jó előre lefoglalták.

Az európai államok közül Oroszország a legfontosabb tényező, ahol az agrár-reform útján 2·3 millió hektár szüz földet nyitottak meg a buzatermelésnek, amely azonban az első időben csak 28·5 millió métermázsával fokozta a buzatermést. Nagyobb termést csak ezután várnak belőle.

Ámde a közép-európai vámunióval kapcsolatos tervezetek Oroszországot elakarják zárni a központi hatalmaktól.

Figyelembe véve már most, hogy Európában általában a répatérület 1905-től 1914-ig 1·83 millió hektárról 2·19 millió hektárra, a burgonyaterület pedig 12·20 millió hektárról 12·59 millió hektárra emelkedett, könnyű belátni, hogy a háboru után a szemgabonának, illetve az azt termelő földnek az ára eddig nem hallott mérvekben fog emelkedni.

Ennek egyetlen orvossága nálunk az intenzív gazdálkodás útján való terméshozamnak fokozása s az állattenyésztésnek a legelők rendezésével való sürgős emelése.

Nekünk nincs felosztható szüz földünk, mint Oroszországnak volt. Az ecsedi láp, a Fertő és a Szittyó stb. már gazdát cseréltek.

Aki kíváncsi rá, miként itélik meg tisztelt szövetségeseink a mi agrárviszonyainkat, olvassa el Eszlennek munkáját.

A német alaposság már előre kimutatja, hogy sem Bulgária, sem Törökország nem jöhetnek segítségünkre Közép-Európa élelmezésénél és Románia sem lehet számottevő tényező.

Ha gazdaságilag, fajilag tönkremenni, ha a drágaságban elmerülni, vagy éhezni nem akarunk, egy percig se halasszuk a birtokreformot és sürgősen fogjunk hozzá az intenzív gazdálkodás szervezéséhez. Ennek a nagy célnak szolgálatába kell állítani az egyházi, a holt kézi birtokokat is.

Az egyházi birtok reformja.

Az egyházi birtokoknak reformja az eddig elibénk tűzött célokon kívül a lappangó felekezeti ingerlékenységnek engesztelését, vagy legalább is jelentékeny csillapítását, ezenkívül a progresszív szabadkőmivesség és a szociáldemokrácia által szervezetten üzött, a szekularizációra irányzott izgatásnak leszerelését is kell, hogy maga elé tüzze.

Az egyházi birtokok alatt az ellene hadakozó propaganda rendszerint csak a római katolikus egyháznak — a holt kéznek — tulajdonában levő azokat a birtokokat érti, amelyek terjedelemben 1.451,885 kataszteri holdat tesznek ki s amelyből 479,322 kat. h. a szántó 590,426 kath. h. az erdő, 6,723 kat. h. nádas, 86,753 kat. h. a földadó alá nem eső terméketlen terület, 3,769 kat. h. a kert, 91,778 kat. h. a rét 2,461 kat. h. a szőlő és 190,593 kat. h. a legelő.

A szekularizáció hiveinek felekezeti emlőkön táplálkozó szárnya röpirataiban következetesen elsiklik amellett, hogy a református egyháznak is van 61,881 kat. h. birtoka, az ágostainak 49,432 kat. h., a görög keletieknek 65,499 kat. holdja s a zsidó hitközségnek 1,452 kat. hold földje.

Szivesen előlegezem a mentséget, amely bizonyára úgy érvel, hogy ezek a nem katolikus birtokok részben nem is holt kézi birtokok, másrészt eredetükre a reformáció későbbi korának okából nem esnek a donációnak bandérium állító jogtörténeti jelentősége alá, amelyhez a papi javaknak szekularizációját helytelenül mint jogi következményt fűzik és végül, ami szerintem is igaz, ezek a nem katolikus egyházi javak az arra hivatott autonóm

testületek kezelésében nem egyes javadalmasoknak érdekeit, hanem az illető felekezetnek egyetemes érdekeit istápolják, kezelésük pedig épen az autonómiában rejlő erőnél fogva a földnek nemzetfentartó hivatásában jobban megközelíti a célt.

Ezek az érvek azonban nem vezethetnek a szekularizációra. A nemzetiségi célokat szolgáló román és szerb egyházi vagyonnak s a pánszláv-propaganda érdekében helyel-közzel felhasznált ágostai egyházi vagyonnak szélesebb keretet követelő nagy kérdéseiről nem szólva, előttem kétségtelennek látszik, hogy, ha az egyházi birtokoknak reformjáról beszélünk, azt már a felekezeti békének oltalma szempontjából, — amelyet a kivételes elbárálás mindenestre megbolygatna — sem lehetne kizárólag a katolikus javakra korlátozni.

A megoldásnál azonban követendő példaként áll előttünk a reformátusoknak, a görögkeletieknek és az ágostaiaknak az egyházi autonómia révén való kulturális gyarapodásuk és közéletünkben való érvényesülésük.

Az autonómiában rejlő propagatív és konzerváló erőre vall az a szemünk előtt álló tény is, amely szerint a nemzetiségek a felekezeti autonómia által őrizték meg évszázadokon át fajukat és nyelvüket.

Addig míg a római katolikus vallás uralkodó vallás volt, nem volt ráutalva az autonómiának áldásaira. A korszellem is más volt. Ma már, amikor maga a kereszténység, de első sorban maga a római katolikus egyház az uralkodás területéről a védekezés területére szorult, az autonómiában rejlő erőt magának a kereszténységnek, helyesebben a keresztény világnézetnek védelmében tovább nem nélkülözheti.

Miután az egyházi vagyonnal kapcsolatos birtokpolitika a felekezeti, vallási és erkölcsi tényezőket érinti s azonkívül az a birtokpolitika, amelyet javaslok, az egyházi vagyont az egyházaknak, a katolikus vagyont tehát a katolikus egyház céljainak szolgálatába állítja, néhány szóval elméleti alapon is meg kell állapítanom, mit értek az alatt, ha az egyházi katolikus papi vagyont a ke-

resztény világnézletnek védelmére akarom gyümölcsöztetni.

Nem először, de mindig következetesen teszek vallomást.

A vallás alatt azon jogszabályokat értem, amelyek az embernek az istenhez (a világegyetem nagy építő mesteréhez, a végokhoz stb.) való viszonyát szabályozzák. Ezen a területen proforo interno a korlátlan vallás és lelkiismereti szabadságnak vagyok, voltam és maradok híve. Proforo externo s a publica exercitio szempontjából azt a korlátot azonban én is felállítom, hogy ezek a vallási szabályok ne ütközzenek az államnak egyetemes érdekeibe. Az állam sem a fegyverviselésnek megtagadását, sem a nem adózunk dogmáját nem szentesítheti. Az így meghatározott vallás azután ne legyen se a politikai jogoknak, se a vagyonnak szerzésében megkülönböztető akadály.

Az erkölcs alatt azon jogszabályokat értem, amelyek az embernek embertársaihoz való viszonyát szabályozzák. Ezen a területen egy és ugyanazon államban csak egy erkölcsi világnézletnek, egy erkölcsi rendnek uralmát tartom lehetségesnek, mert ahol többféle az erkölcsi törvény, ott tulajdonképpen egy sincs.

Ahol az egyik erkölcsi törvény a másikat kigunyolja vagy hatálytalaníthatja, ott nem lehet erkölcsi alapon szervezett egységes társadalom.

A valláserkölcsi bölcseletnek ezen rövidre vont elemélete alapján vagyok én a vallás szabad gyakorlatának, de egyuttal a krisztusi keresztény erkölcsi világnézletnek híve és katonája.

Ha tehát a most következők szerint a katolikus egyházi vagyont a katolikus egyház útján a keresztény erkölcsi világnézletnek védelmére kívánom biztosítani, úgy azt a most fejtegetett értelemben cselekszem.

A különféle táborokra oszló ostromvezetők, azok is, akik felekezeti érdekből az 1848. évi XX. tc. végrehajtásának nyilván alaptalanul választott ürügye alatt követelik a szekularizációt, érvelésüknek lényegében s a végrehajtásnak módozatában egyetértenek.

Érvelésüknek rövid foglalatja szerint a katolikus egyházi vagyonnak a királyi adományozás az eredete, amely azonban a bandériumok állításának feltételével, a hadrakelésnek s az eltartásnak kötelezettségével járt. Mint hogy ezen kötelezettség megszűnt, az egyházi javak céljuknak meg nem felelhetnek, az állam által tehát visszaveendő, helyesebben a francia, spanyol és olasz szekularizációnak mintájára minden kárpótlás nélkül elkobzandók.

Ez a radikális reform, amelyet magyar rövidséggel vagyonfosztogatásnak kell nevezünk, a merőben alaptalanul alkalmazott céltulajdon elméletén nyugszik.

A magyar törvényhozás azonban a céltulajdont, mint intézményt, nem ismeri. Ezenkívül is helytelen okoskodás szüleménye az az álláspont, mintha az egyházi javak azért adattak volna, hogy bandériumokat állítsanak. Megfordítva a történelmi jogfejlődés szerint a donációnak nem célja, hanem következménye volt a hadviselés kötelezettsége.

Ha azonban a donációval járó bandériumállításnak s a katonáskodás kötelezettségének mint kétségtelenül fennállott tehernek megszűnte a vagyonek kobzásra jogcím lehetne, úgy az nemcsak az egyházi javakra, de minden ilyen kötelezettséggel járt donációra kiterjedne. Ez esetben azonban nagyon kevés birtok maradna meg azoknak a kezén is, akik most püspöki ornatusban, szabadkőműves köténnyel vagy anélkül a szekularizációnak hivei.

Ez az általánosított jogtörténeti alap különben is, amint az több jeles munkában ki lett mutatva, az egyházi javaknak csupán csekélyebb részére lehetne alkalmazható. A papi vagyon jóformán annyiféle eredetű, ahány adományozás történt. Ezek a javak a királynak magánvagyonából, magánosoknak élők közötti vagy halálesetre szóló adományozásából, nagy részükben a királyi család tagjainak magánvagyonából jutottak az egyháznak. Azokra a birtokokra pedig, amelyek nem királyi donáció útján szerezettek, de amelyekre a holt kézi tilalom mégis fennállott, a szekularizáció propagandájának ez a hamis érvelése épp oly kevésbé alkalmazható, mint ahogyan merő

képtelenség lenne ezt az érvet például azon 12,000 holdat tevő egyházi birtok ellen sorakoztatni, amelyet az egyház Hegedüs Loránt könyve szerint mostanában szerzett, amikor a bandériumok már csak a képviselőválasztásokon vagy országos ünnepélyeken szerepeltek.

Nem céлом a szekularizációra vonatkozó egész irodalommal ebben a szűkebb keretben birokra kelni, csak egy-két rövid megjegyzésre szoritkozom. A bandérium állításának kötelezettsége csupán alakot változtatott. Helyébe lépett az általános védkötelezettség és az adózásban megnyilatkozó egyenlő teherviselés. A katolikus egyház hivei útján mind a kettőből viseli a maga részét. Nem a katolikus egyház tagadta meg, hanem az állam törvényhozása változtatott a kötelezettségnek alakján. Tette ezt az állam anélkül, hogy a vagyonelkobzást vele járó következménynek tekintette volna. A magánjognak a tulajdont védő elévülési szabályait a jog és törvénytisztelet meg nem tagadhatja. Aki a törvényre hivatkozva követeli a szekularizációt, önmagát tagadja meg, ha nem akarja észre venni, hogy az elévülés is törvény. Ennek a törvénynek alkalmazása pedig akkor is sokszorosan bekövetkezett volna, ha érvelésüknek fundamentuma helyes lehetne, mint ahogyan nem az. Ilyen viszonyok között a törvényre utaló vagy jogtörténeti alapra hivatkozó szekularizációs propaganda minden látszólagos alapot nélkülöz.

Az anyakönyvek vezetése is egyházi kötelezettség volt. Az államosításból még sem lehetne a vagyonelkobzás jogosságára következtetni.

Jogi alap híján a szekularizációs izgatást, legyen annak forrása a Balthazar-féle 1848. évi XX. tc. mögé bújó feletkezeti türelmetlenség, vagy a progresszív szabadszökömösségnek egyház és vallásellenes szervezete, erőszakos jellegűnek kell felismernünk.

Ezen az alapon azonban szemben találja magával a törvényekkel védett magántulajdonnak jogrendjét, a helytelenül *pragmatica santionak* nevezett, 1723. évi I–III. törvénycikkelyek értelmében a római katolikus királyt és

végül a görög egyesültekkel együtt a lakosságnak 52%-át tevő katolikusokat.

Ezekkel szemben sikerre erőszakos uton is csak úgy számíthat, ha ezen tényezők között az összhangot megbontani a katolikusok között az összetartozandóságnak kötelekeit meglazítania sikerül.

Ennek naponkint fokozódó lehetősége sarkal a vészjelző sípnek megszólaltatására. Az ellenség fegyverzetéből is hasznunkra fordíthatjuk a hasznavehetőt.

Elfogulatlanul annyit igaznak kell felismernünk, hogy a részben banderialis kötelezettséggel adományozott birtokoknál a honvédelmi kötelezettség, amely az előtt kizárólag a javadalmasnak terhe volt, ennek vállairól levéteztetve a hívekre hárított, maga a javadalmas pedig a lelkeskedő papsággal együtt hivatásának megfelelőleg a vallás erkölcsi incompatibilitásnak okából a felmentettek gárdájába került. Tomorinak már nem lesznek utódai. Az egyház kebelén belül ennek a szerepcserének az autonómia javára kell érvényesülnie.

A szekularizációnak táborában felállított céltulajdonnak intézményileg tarthatatlan, de jogtörténeti szempontból megengedhető elmélete alapján mi is megalapíthatjuk az egyházi vagyonnak, mint céltulajdonnak iskoláját.

A magyarországi római és görög katolikus egyházi birtokok, — amelyeknek a már fejtegetett okokból a magyar nemzetnek és a magyar fajnak fentartása a természetes rendeltetésük — azon különös célból adományoztattak a reformációt megelőzőleg az egységes anyaszentegyháznak, hogy a kereszténységnek fennmaradását, amennyiben pedig a reformáció után adományoztattak, hogy a katolikus egyháznak fennmaradását, diszét és hatalmát biztosítsák a szegényeknek, az özvegyeknek és árváknak gyámolítását lehetővé tegyék.

Joggal feltételezem, hogy a céltulajdonnak ezen meghatározása ellen elfogulatlan ember kifogást nem tehet.

Aki ezeknek a javaknak rendeltetésében a kizárólagos keresztény, később pedig a kizárólagos katolikus jelleget fel nem ismerné, vagy meg akarja tagadni, az

nélkülözi a jóhiszeműségnek kellékeit. Ezeket érvekkel meggyőzni meddő kísérlet lenne.

A vizsgálandó kérdés most már az, hogy ezek az egyházi birtokok mostani kezelésük mellett megfelelnek-e az így meghatározott célnak?

A birtokok az egyes püspököknek, káptalanoknak, rendeknek és más javadalmasoknak kezelésében az első pillanatra szembeszökőleg, nem a katolikus egyháznak vagy a püspökségek egyetemes érdekeinek, hanem kizárólag az egyes javadalmasoknak válnak javára.

A vallás- és tanulmányi és az egyetemi alapok — mellesleg megjegyezve mind a kettő nagy deficittel — a legfőbb kegyuri jogból folyónak állított felügyeleti jog alapján egy a kormány által kinevezett bizottságnak platónikus ellenőrzése mellett minden állami vagy egyházi költségvetés és zárszámadási elszámolás nélkül, csak ugy *more patrio*, a felekezeten kívüli kormány által, ezidő szerint gróf Tisza István miniszterelnök rendelkezése mellett Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter által kezeltetnek.

Hogy ez a milliókra menő alapítványi vagyonnak minden állami, vagy felekezeti felelősségre vonásnak komoly lehetősége nélkül való kezelése olyan állapot, amelyet tovább tünni sem állami, sem egyházi érdekből szabad nem lenne, azt talán nem szükséges bővebben indokolnom. Milyen célokra fordítatik ez a vagyon? nem tudom, de sejtem, pedig úgy is mint képviselőnek, úgy is mint polgárnak, úgy is mint katolikusként talán tudni is jogom volna.

Ezeknek a vallás- és tanulmányi alapoknak és az egyetemi alapnak birtokai már a 70-es években jogi természetükre vitássá válván, a képviselőház több országgyűlésen át egy bizottságot küldött ki, amelynek feladata volt ezeknek jogi természetét megvizsgálni s a képviselőháznak jelentést tenni.

A bizottság jelentését meg is szerkesztette. Gróf Apponyi Albertnek egy kiválóan érdekes és alapos tanulmánya fekszik az iratok között.

Ugy látszik, az a munkálat maga elég volt a birtok

felosztás étvágyának lehütésére, mert azóta a bizottság többet kiküldve nem lett, de emlékezetem szerint maga a jelentés sem lett érdemlegesen tárgyalva.

Dacára ennek, a vallás- és tanulmányi alap ma is Eris almája, amelyet izgatásra tőkésít a felekezeti türelmetlenség.

Itt volna az ideje, hogy ez a kérdés a napi rendről lekerüljön.

Ha a jog vagy a birtoklás még ma is vitás, úgy el kell azt dönteni mentől előbb és lehetetlenné kell tenni az izgató anyagnak tovább való erjedését.

A jogi természetnek megállapítása szerint legyen az államé, ami állami. Kerüljön költségvetés és zárszámadás alá. Ami pedig az egyházé, maradjon háborítatlan birtoka az egyház egyetemének, amelyet csak az országos autonómia képviselhet.

Az a fontos kérdés, hogy nagy általánosságban, anélkül, hogy minden egyes javadalmasnak birtokát és annak kezelését bíráló tárgyává tennők, megfelelő a holt kézi papi birtokoknak mai kezelése a felállított tételben foglalt rendeltetésének?

Az a meggyőződésem, hogy a papi birtokok mostani kezelésükben sem a nemzet-, illetve a fajfentartás céljainak, sem a kereszténység általános érdekeinek, sem a katolikus egyház speciális követelményeinek meg nem felelnek.

A római és görög katolikus egyház országos autonómiájának sürgős létesítését s az egyházi vagyonnak a katolikusok egyeteme rendelkezése alá való bocsájtását a kereszténység ügyének s a magyarság fenmaradása biztosítékának tekintem.

Elmondom indokaimat:

Az egyikben összefutó latifundiumok felsorolt gazdasági hátrányaiban a papi birtok fokozottabb mértékben osztozik. A kötött birtokok között pedig a püspöki vagyonkezelés — amellet, hogy a hitbizományok minden tarthatatlan gazdasági és társadalmi kinövéseit hatványozott mértékben tárja elének — még abban is kivált, hogy

a rövid élet örömeinek élő javadalmasnak az utód kárára való mostoha gazdálkodását sem a hitbizományi gondnok, sem a hitbizományi hatóság nem ellenőrzi. Itt szabad a vásár.

A püspöki vagyonkezelésnek egyik speciális hátránya, hogy a rendszerint magasabb korban elért beneficiumba belejut a gazdasági ismereteket teljesen nélkülöző főpap, aki magával hozza a rokoni vagy baráti körből kikerülő igazgatót, gazdatiszteket stb. stb., de nincs se élő, se holt instrukciója. Az a csekélység, amit az elődtől örököl, vagy örökösaitól megvesz, még a kezdet nehézségein sem tudja őt átusztatni. Megkezdődik az investitciókra szükséges adósságcsinálás, vagy a spekulánsok kezére juttatott haszonbérlet.

Ezekhez meg kell nyerni a kormányhatóság jóváhagyását.

Ez a válságos helyzet annyiszor ismétlődik, ahány püspök, illetve javadalmas változás van. Ez pedig igen sűrűn juttatja a kormányt abba helyzetbe, hogy a betöltés és a későbbi jóváhagyások kérdésében hatalmát éreztesse és kegyeit feltételekhez köthesse.

A papi vagyonkezelésről már a mózesi törvényhozáásban, tehát eléggé patinás ókorban találunk tiltó intézkedéseket.

A bibliának theokratikus alapja szerint előbb volt a földesur és a császár — mint maga az ember.

Ádám és Éva ugyanis a paradicsomban már a tudás fájának tilos gyümölcsére találtak, ami földesuri jogot feltételez s a paradicsomból a lángpallosu arkangyal, a legelső császár által, lettek kikergetve.

Ennek a theokratikus földesuraságnak talapzatán épült fel a mózesi törvényhozás. A nemzetségi vagyon — úgy amint azt a mi ősi szerződésünk is cselekedte — a törzsek között, de a családok számaránya szerint lett felosztva, a Levi papi törzsnek azonban földet nem adtak, mert a föld csak annak juthatott, aki azt meg is mivelte.

Damaschke szerint később Egyiptomban a papok a földnek majdnem egy harmadrészét adófizetőjükké tették.

A zsidó állam bukásának s a diasporának ez lett egyik szülőoka.

A Mózes óta lerohant évszázadoknak történelme hangosan tiltakozik a nagy vagyonban duslakodó papság intézménye ellen.

A kereszténység, de főleg a katholicizmus ellen való izgatásnak ma is ez a kétségtelenül legingerlőbb ösztökéje.

Pénzügyi és gazdasági hátrányairól már idéztük Hegedüs Lorántnak adatait.

Még csak kettőt: Benedek Sándor kiváló pénzügyi tekintélyünk a főrendiház pénzügyi bizottságában az »Alkotmány« közlése szerint 1916. június 19-én így nyilatkozott:

»A közigazgatási bíróság praxisából megnyugtatta gróf Zselénszkyt: az adózás szempontjából a kis és nagybirtok soha sem tekintetik egyenlőnek, mert természetes az, hogy a *kisbirtok forgalmi értéke és jövedelmezősége mindig nagyobb, mint a nagybirtoké.*«

Sebes Dénes ezt írja:

»Ennek tulajdonítható közgazdasági életünknek az a jelensége, amelyet közönségesen nagybérletnek szoktunk nevezni, *mely ép oly társadalmi veszélyt hozdoz magában, mint a nagybirtok-rendszer tultengése.*«

»Különösen az egyházi és vallásalapítványi javakon fejlődött ki ez a rendszer, mely abban nyilvánul, hogy 5000–10,000 holdas nagy bérletek azért létesíttetnek, hogy a nagybérlet, mint vállalkozó, azokat bérleti parcellázás útján kis bérletekre bontsa fel.«

»... *A főbérlet nem ritkán 60–80 korona holdankénti bértöbbletet nyer az albérletkőn.*«

Valóban mélyen elszomorító eredmények. Az egyházi vagyon a földuzsora karmaiban.

Ezek a hosszú lejáratu nagybérletek kormányhatósági jóváhagyás, illetve királyi engedély alapján a javadalomnak késői utódait is megfosztják rendelkezési joguktól, de azt is lehetetlenné teszik, hogy a létesítendő autonómia róluk intézkedhessék.

Ha ez szándékosan történik, úgy az egyenesen bűn a katolicizmus ellen. Tovább tűrni ezt annyival kevésbé lenne szabad, mert az sincs kizárva, hogy az ilyen kormányhatósági jóváhagyások a felekezetenlküli vagy anti-katolikus kormányok által politikai ellenszolgálatok fejében lehessenek megszerezhetők.

Eddig legalább egy a magyarságára és hazafiságára büszke gazdatiszti kart neveltek és tartottak ezek a birtokok. Most már ezeknek a helyét is a spekuláns kufárok kezdi elfoglalni.

Láttuk, hogy a latifundiumok a honvédelemnek nagy kárára s a magyarság szaporodásának hátrányára aránytalanul kevesebb családot tartanak el, mint a kis- és közép-birtok.

A kötött holt kézi birtokoknál ezt a tényezőt a coelibatus sokszorosán veti a papi kezelés ellen a mérlegbe.

Az autonómiában öntudatra jutó katolikusoknak egyeteme, amelynek tagjai az élet küzdelmeiben megacélosodva töltik be hivatásukat, az egyházi vagyonnak hatalmi, humanitárius, iskolafentartó, kulturális és felekezeti rendeltetését, az egyesülésben rejlő erőnek megnyilatkozásában sokkal jobban fogja képviselni és védelmezni, mint ahogy azt az egyes püspököktől vagy javadalmasoktól elvárni lehetne.

A feladat megnevezése: ...
 A feladat célja: ...
 A feladat leírása: ...
 A feladat megoldása: ...
 A feladat értékelése: ...
 A feladat megnevezése: ...
 A feladat célja: ...
 A feladat leírása: ...
 A feladat megoldása: ...
 A feladat értékelése: ...

Autonómia vagy szekularizáció.

Nagyon kelletlenül fogok a szemünk előtt lefolyt legközelebbi multnak szellőztetéséhez.

Csupán egy-két adatra szoritkozom annak példákkal való szemléltetésére, *hogy mit jelent a felekezetenélküli, vagy antikatholikus kormány kinevezési joga az egyházi vagyon kezelése és a püspöki méltóságra való hivatottságnak szempontjából.*

Az esztergomi érsekség körül lefolyt tülekedésnek emléke még élénken bizonyítja, hogy a lelkületileg fenkölt főpap a vagyonkezelés miatt eljutott a detronizációig s a velejáró, de feltűnő ellenséges indulattal végrehajtott szégyenletes gondnokságig. Halála után még a primási kriptából is kirekesztették.

A hivatottság szempontjából vesse mérce alá ki-ki a maga püspökét, azután mondja meg, hogy a legutóbbi időben kinevezettek közül hányan vannak az arra méltók és érdemesek. A ritka kivételeket jól ismeri az egész ország. A méltatlankodást szült kinevezések közül minden részletezésnek mellőzésével csak rámutatok a nagyváradi püspökségre.

Gyakorlatilag ennél hatásosabban alig lehetne anti-katholikus kormánypolitikát csinálni.

Egészen kétségtelen, hogy se a primási szék betöltése körül lejátszódott események, se az ilyen püspökségi áthelyezés nem válik az istennek dicsőségére, sem a római katolikus anyaszentegyháznak üdvére.

Más tekintet alá esnek a szerzetesjavak. Amennyiben latifundiumok, ugy ezeknek közgazdasági hátrányaiban ők is osztozkodnak s a kötött vagyonnak békői őket is szoritják.

Nagyban és általánosságban mégis kevesebb kifogás alá esik a testületi kezelés, mint a püspöki egyéni gazdálkodás.

Széles e hazában nem lehet a felett véleményeltérés, milyen hálával tartozik a nemzet a szerzeteknek: a benecéseknek, a praemontreieknek, a zircieknek, a kegyesrendieknek stb. azért, hogy a tudományokat mivelték és hazafias nemzedéket neveltek akkor is, amikor az üldöztetéssel és önfeláldozással járt.

Ép annyira bizonyos azonban, hogy az autonómia kezelésében ezek a szerzetesi javak is jobban fognak megfelelni rendeltetésüknek, mintha azok a neveléssel vagy betegápolással foglalkozó, a külvilág kereskedelmi érintkezésétől elzárt férfi és női szerzetek kezében maradnak.

Foglalkoznom kellene még a társaskáptalanok javainak kezelésével. Sok mondanivalóm lenne róla. Gyermekkorom óta közvetlenül észlelhettem eredményeit. Ha mégsem bocsátkozom részletes bírálatába, ennek kizárólag az az oka, hogy nem akarok más célt elérni, mint amelyet magam elé tűztem.

Egy kérdést mégis felvetek. Már régen keresem azt a professzort, aki nekem megmagyarázná, milyen állami vagy egyházi érdek az, amely ezeknek az éneklő-, olvasó-, punctator- és mesterkanonok-testületeknek fentartását indokolja? Kivéve az egy-két literaris stallumot és a felekezeti oktatásnak felügyeletét, ezeknek a tagjaikban egyenként és összesen kiváló és tiszteletreméltó testületeknek alig van egyéb hivatásuk, mint a consistoriumról consistoriumra afelett való sopánkodás, hogy az angária kevés s a gazdálkodás rossz.

Talán mostani tanulmányomnak közzététele hozzájuttat egy ilyen professzorhoz.

Végezetül ezen a soron csak rá kell tekintenünk a kiválóan hazafias, sokszor nélkülözésekkel küzdő alsópapságnak a helyzetére. A lelkészkedő papság nagy részének a congrua, a párbér, a kepeváltság megszerzése és behajtása körüli küzdelmeiben telik le az élete. A congrua tárgyalásánál hallottunk görög katolikus papokról,

akik a teheneikkel együtt laknak és a hálósobájukban libát, csirkét költetnek, A birtokos személyében beálló felekezeti változás esetén a kegyuri terhek felesleges vitákra és sok ellenségeskedésre adnak okot, végeredményükben pedig nem ritkán a becsurgó tetejű plébániákra, templomokra és a koplaló papokra vezetnek.

Amikor a püspök azt kérdezi a plébánostól: *quomodo vales?* sűrűn kaphatja azt a feleletet: *ego saltem valeo, sed mea parochia nihil valet!*

Egyrésztől a feneketlen bőség, másrésztől a nyomor várják és sürgősen követelik a kiegyenlítést.

Továbbra ez nem maradhat így. *Meg kell ragadni az autonómiában kínálkozó szervet, amellyel a kis- és középbérletek útján az egyházi birtok gazdaságilag visszaadatik rendeltetésének. Kikerül a felekezetenküli pártkormányoknak kezelése és rendelkezése alól s a nyilvános számadás kötelezettsége mellett úgy lesz értékesíthető, hogy a katolikus egyház útján a kereszténység magasztos feladatának betöltésénél a papság állásának és hivatásának megfelelőleg élhessen, az özvegyek, árvák és segélyre szorultak gyámolítva legyenek s az iskolák hűségesen teljesítsék hazafias feladatukat.*

Az autonómia által megoldott egyházi vagyonkezelés nemzeti rendeltetésének betöltésénél jelentékeny tényezője lesz a világháború után előttünk álló annak a nagy átalakulásnak, amelyben a kiváltságosok kasztjainak ledöltével megszűnik a jogtalan millióknak az a vigasztalása, hogy egymás között egyenlők lehetnek a nyomorban és a szolgaságban.

A nemzet fajfentartó erőinek gyarapításával az egyházi vagyon is közre fog működni a múlt keserű emlékeinek eltakarításában. Hozzá fog járulni a kivándorlásnak megszüntetéséhez, vagy legalább is lényeges csökkentéséhez. A katolicizmus autonómiája útján a tisztességes megélhetésnek forrásokat nyit olyan családok számára, amelyeknél eddig az alkohalmámor volt a földi boldogságnak egyetlen szurrogátuma.

Akik még ezek után is kételkedők lehetnének, azok

számára is vannak még a tények hatalmára támaszkodó érveim.

Nézzenek körül. Figyeljék meg a papság körében miként hódít a modernizmus és miként kél vele versenyre a laikus hivek értelmiségi táborában az indifferentizmus? Ennek mélyreható okai vannak. Foglalkozzunk a lényegesebbekkel.

A kegyuraságot gyakorló városokban, azokat kivéve, ahol községi autonómia létesült, a városi bizottságok választás útján töltik be a plébános stallumokat, a kíváncsián lelkészkedő hivatásra létesített állásokat.

A városok ugyanis rendszerint nem a jus praesentationist vagy optionist, hanem a jus eligendi kegyuri jogot kapták abban az időben, amikor még a római katolikus vallás uralkodó vallás volt.

Ennek mostani elfajult gyakorlata különösen Budapesten, az ország fővárosában, lett türhetetlenné. Szívesen mellőzném a felekezeti kérdésnek érintését, de a tények elől kitérnem nem lehet.

Értesülesem szerint már készülöben van az a munka, amelyben fejenként és személyenként lesz kimutatva a székesfőváros bizottságának mai összetétele. A nagy többség zsidókból és a progresszív szabadkőmivességnek abból a táborából került ki, amely ádáz harcot folytat a kereszténység, de főleg a római katolikus egyház ellen.

Hallatlan, szinte hihetetlen módon ez a bizottság választja a katolikus plébánosokat. Ez rendelkezik a templomok s a plébániák felállítása, tatarozása s a hitoktatók díjazása felett. Ez választja a tanítókat és tanítónőket. Ez vezeti a községi oktatás ügyét az egész vonalon.

Itt, az ország kellő közepén, mindnyájunk szemláltára, az ország főpapjának, a hercegprimásnak püspökségében, az ő tudtával dül ez a vallást kigunyoló városi rendszer.

Miként lehetséges az, hogy a primás és a püspöki kar nagyrésze ezt nemcsak türi, de még támogatja is azt a kormányt, amely ennek a szégyenletes állapotnak az auto-

nómia útján való megszüntetését kiszámított rendszerességgel halogatja?

Nem volna itt az ideje, hogy a rosszul informált Róma, amelyre az autonómiát ellenző főpapok oly szívesen hivatkoznak, a jobban informált Róma útján belássa, *hogy az autonómia hazánkban a katholicizmusnak életfeltétele?*

Vizsgáljuk meg magának az autonómiának ügyét. A római katolikus egyház közjogi helyzetének megváltózása óta szakadatlanul követeli a katolikus alapság és a világi társadalom az országos autonómiának létesítését.

A hosszú küzdelem, amely megelégedett volna a szerintem nem kielégítő erdélyi statusnak szervezetével, 1872-ben eljutott a katolikusok kongresszusáig, feliratát küldöttség vitte az apostoli király elé. Évtizedekig válasza sem lett méltatva. Majdnem 30 évi türelmes várakozás után én voltam, az akkori belvárosi plébánossal szövetkezve, kezdeményezője annak a fővárosból kiindult mozgalomnak, amely az apostoli király legfőbb kegyuri jogának feltétlen tiszteletben tartását s a kongresszusnak újabb összehívását tűzte zászlajára.

Mozgalmunkat siker is koronázta. Ő felsége egy 15-ös előkészítőbizottságot nevezett ki, amelynek tagja és világi jegyzője voltam. Mindaddig, míg komoly munkát várhattam, tevékeny részt vettem az előkészítésnek munkálataiban. Az újabb kongresszus 1902-ben összehívott, meg is tartatott, sőt mirabile dictu, mai napig él és üresedés esetén képviselőket választ.

Ennek az alkotmányos parodiának, az immár 14 éves és bizonytalan időre tovább tartó mandátummal dicsekvő testületnek kudarcát előre láttam.

A püspöki karnak érthetetlen magatartása előre vetette a sikertelenség árnyékát.

Ez a kongresszus még 1902-ben egy feliratot juttatott a király elé. Tartalma tudtommal sehol sem lett közétéve.

Mi van benne, nem tudom, de a lefolyt tanácskozások után joggal következtetem, hogy ez a felirat a

céljának megfelelő országos autonómiának még a látszatát sem követeli.

A szegényüggyel foglalkozó olyan koldusbiróság-félet s a temetőkre felügyelő kriptaőröket javasol.

Mindenki látja és tudja ezt, csak a püspöki kar siket és vak.

Bizonyos, hogy a katolikus kongresszusoknak ilyen bántó semmibevevéseért maga a kormány felelős. De józan ésszel én gróf Tiszától ép oly kevésbé várhatom, hogy katolikus politikát csináljon, mint ahogyan nem csodálkozhatom azon, ha a fővárosi szabadkőművesség és zsidóság a maga politikáját csinálja.

A püspöki kartól azonban sehogyan sem tudom megérteni, hogy ezt az állapotot istápolja.

A primás vezetése alatt tanácskozások folynak az *elidegenítésre és a bérletre szánt javaknak rokkant célokra való fordítása tárgyában*. A cél maga helyes és nemes. Kérdés azonban, kivel folynak ezek a tanácskozások? Valamikor Simor primásnak az aulájában nagy támaszom volt a mostani hercegprimás az országos autonómia létesítésére irányzott tevékenységemben. Ugy tudom, hogy képviselő korában is hive volt az autonómiának. Joggal remélhetném, hogy ezeket a tanácskozásokat tartogassa az autonómia számára.

Ha azonban ezen tanácskozások mögött a kormány lappang s a rendelkezés az autonómiától a primásnak cselekvő vagy szenvedőleges közreműködése mellett elvonatik, akkor jogom lenne a Pál fordulásnak indokai után *fülkészni*, de erről is lemondok.

E helyett elmondom az autonómia leszorításának egy nagyon érdekes fejezetét.

A koalíció kormányának gróf Apponyi Albert, — aki eredetileg belügyminiszternek volt kiszemelve, — lett a vallás- és közoktatásügy minisztere.

A személyéhez fűződő várakozások között talán legjobban kidomborodott az a bizalom, amely tőle várta az autonómiának létesítését s ennek folyományaként a felekezetek közötti békének messze időkre való biztosítását.

Ő maga nemcsak akarta az autonómiát s az egyházi vagyyon kezelésének megoldását, de a javaslatot — amelyet velem közölni volt szives — meg is csinálta, sőt az előzetes jóváhagyást is megszerezte.

Előérzetem sugalta, hogy Apponyit figyelmeztessem annak lehetőségére, hogy kifogyhat az időből, ha nem siet a megalkotásával.

A koalíciós kormány megbukott s az autonómiából mai napig sem lett törvény.

Csak most nem régen tudtam meg, hogyan lett eltemetve.

1908. év vége felé minisztertanácsot tartott a Wekerle-kormány. Dönteni kellett az Andrássy-féle pluralitásos választójogi javaslat s az autonómia sorsa felett. Az egyik forrásom szerint Darányi meg volt bizva, hogy Tiszának az autonómiára vonatkozó véleményét kipuhatolja. Andrássy féltette választójogi javaslatát és azzal érvelt, hogy az autonómia tárgyalása hátrányosan befolyásolná, de mindenesetre halogatná az ő javaslatát.

A minisztertanács megállapodását megelőzőtt, Wekerle alatt szokásos előtanácskozásnak az lett az eredménye, hogy a kormány testületi szolidaritása mellett megegyezett a következő sorrendben: letárgyalja a congruajavaslatot. Ez meg is történt. Végrehajtja az 1848. évi XX. törvénycikket, — amelynek helyes értelmét Apponyi már előbb kifejtette — és végül napirendre tűzi az autonómiára vonatkozó javaslatot — *de csak a választójogról szóló javaslatnak letárgyalása után.*

Mennyi része volt ebben Tiszának, vagy volt-e benne egyáltalán része, azt nem tudom, de annyi bizonyos, hogy se a választó reformból, se az autonómiából nem lett semmi. Andrássy még azt sem kísérelte meg, hogy javaslatát napirendre tűzesse. Nehéz megérteni, hogy ilyen tényállás mellett ő és Darányi miért kardoskodtak amellett, hogy az autonómia leszoruljon a napirendről?

A Tisza-kormány óta 6 év telt el anélkül, hogy a kormány csak egy árva szóval megmondotta volna, ma gáévé teszi-e Apponyinak előzetes szankcióval ellátott

javaslatát, vagy egyáltalán mit akar az 1902-iki kongresszusnak feliratával, illetve magával az autonómiával?

Pedig az autonómiának létesítése a jogi helyzetnek lényeges megváltoztatása okából is égetően szükségessé vált.

A m. kir. Curiának 1894. évi 3943. sz. a. kelt 63. sorszámú teljes ülési döntvénye szóról szóra ezt mondja:

»Határozat: *Az egyházaknak, egyházi testületeknek s egyházi személyeknek ingatlan vagyon szerzését tiltó, ugynevezett holt kézről szóló törvények, nevezetesen az 1498:LV. és XXV., az 1647:XVII. s az 1725:XVI. törvénycikkek és különösen az ország erdélyi részeire vonatkozóan az Apr. Const. I. rész 1. címének 10. és I. rész 6. címének 2. cikke a változott viszonyoknál fogva elavulván — nincsenek hatályban.*«

A szerzési jogot illetőleg tehát holt kézi vagyon többé nincs. Ilyenről beszélni anachronizmus. Ennek a döntvénynek felette érdekes indokolását az olvasó közönségnek szíves figyelmébe ajánlom.

Más kérdés az elidegenítési tilalom, amelyről a döntvény kifejezetten nem rendelkezik, noha az indokolásból, amely a felekezetek közötti egyenjogúságban találja meg gyökerét, joggal lehet arra következtetnünk, hogy ami nem tilos az egyik felekezetnek, nem lehet tilos a másiknak sem. Mindazonáltal a gyakorlat fentartja a kormányhatósági jóváhagyást, sőt fontosabb esetekben a királyi engedélyt.

A jogi helyzet tehát az, hogy az egyház korlátlan szerzési jogosultságával, de az elidegenítésre való tilalommal egy olyan különleges jogalannyá lett, hogy sem a hitbizományokhoz, sem a holt kézi jelleghez többé nem hasonlít.

Az ilyen jogviszonyban a felekezetnélküli pártkormányoknak a birtokokra való döntő befolyása annyira veszélyes, hogy az egyházi birtokkal való spekulációknak lehetősége mellett maga a vagyon is kockára kerülhet. Az autonómia ennek biztos ellenszere.

A katolikus egyházi vagyonnak jogi természetét csak a felületeség látja a bandériumállítás kötelezettségével eldöntöttnek.

Ezen a téren éppen az egyház ellenségeinél nagymérvű tájékozatlanságra találunk.

Ezuttal nem szándékozom velük perbe szállni. Annyit mégis meg kell tennem, hogy a már elmondottakon kívül a helyzetet megvilágító egy pár törvénycikkelyre is rámutatok.

Az 1548. évi XII. tc. például mindenkit meggyőzhet az iránt, hogy az általam felállított céltulajdon-meghatározás nem pusztán elméleti deductió, hanem törvénnyel támogatott igazság.

Ez a törvény elrendeli, hogy az uratlanná lett monostorok, klastromok és káptalanok ingatlan javai és jövedelmei (Béla várt kivéve) *tanult plébánosok és az isten igéjét őszintén hirdető papok ellátására fordítassanak, akik iparkodjanak a népet a régi hamisítatlan igaz katolikus hitben és vallásban megtartani és azokat, akik az országban attól eltértek, arra visszatéríteni; továbbá iskolák felállítására és berendezésére s ezekben tanult és istenfélő tanítók fentartására s végre jó reményű és jellemű üdvös tudományokkal foglalkozó ifjak elősegítésére és támogatására használtassanak fel.*

Az 1790. évi 26. tc. 12. §. rendeli, »hogy ezentul a katolikusoknak alapítványai a katolikusok, az evangélikusoké az evangélikusok javára fordítassanak.«

Nem folytatom a tömegesen rendelkezésre álló törvénycikkeknek felsorolását, amelyek minden kétséget kizáró módon állapítják meg, hogy az egyházi vagyonnak kizárólagos egyházi, keresztény, illetve katolikus rendeltetése van, s hogy az a bandériumállítási kötelezettséggel legnagyobb részében még csak összeköttetésbe sem hozható.

Az a jelenség azonban, hogy még Hegedüs Loránt is, aki pedig egyébképen sok bizonyítékát adja tanultságának, ebben a kérdésben a merőben izgatást célzó felületes röpiratok nyomán maga is a banderialis alapot vá-

lasztotta, arra kötelez, hogy az érdeklődőket figyelmeztessen a köteteket tartalmazó irodalomra, amely ezzel a kérdéssel behatóan foglalkozik.

Az összes fontosabb forrásmunkákat megtalálják, ha Dr. Krüger Aladárnak »Az alapítvány« cím alatt a Magyar Kulturában közzétett mélyreható tanulmányát elolvassák.

Ezekből majd megérthetik Hegedüs Loránt és társai, hogy a felekezeti békének megóvása érdekében tartózkodásra lennének kötelezve, ha más felekezet vagyónáról kell rendelkezni.

A katolikus egyház sem nem kéri, sem meg nem tűrheti a jogaiba való beavatkozást, vagy a toladó tanácsadást.

Hegedüs Loránt azonban ennél is messzebb megy. Fenyéget és ultimátumot küld a katolikusoknak.

Ezt nem lehet szó nélkül hagynom.

»Neki nem célja, hogy fujja a tüzet, mely mindig a parázs alatt lappang«, mondja ő. Ennek az ígéretnek a beváltásaként követeli azután, hogy a katolikus egyházi vagyon a hosszú időre szóló kisbérletrendszerre való átmenettel az Altruista bank által parcelláztassék, mert ellen esetben — reszkess Bizanc! — az egyház elveszti a tulajdonjogot és következik az állami kisajátítás.

Még csak ez hiányzott. Az Altruista bank, recte báró Papp Géza, mint a katolikus vagyon zárgondnoka, vagy a kisajátítás.

Nem fektetnék erre a luminózus javaslatra különösebb súlyt, ha nem kellene feltételeznem, hogy e mögött a kirohanás mögött más valaki nyújtogatja tapogató csápjait.

Hegedüs Lorántról fel kell tennem, hogy a saját hatalmi súlyára támaszkodva, aligha vállalkoznék ilyen bohó hadüzenetre.

Emlékeim között rá is akadok, hogy hajdanában az öreg Tisza Kálmánnak Hegedüs Sándor volt az ilyen csápjja.

Hegedüs Loránt könyvének ez a része a szerző beleegyezésével a Jung Europa hasábjain német fordításban is közzé lett téve és német kiadása is be van jelentve.

Nem lehet kétséges, hogy itt rendszeres agitációról van szó.

Ha főpapjaink mellé illesztik ezt a nagyon feltűnő jelenséget, azoknak a szivóssággal vitt harcok külső megnyilatkozásainak, amelyet a szabaddkőművesek, a szociáldemokraták és a Balthazar tanítványai kifejtenek, talán befogják látni, hogy ütött a 12-ik óra, amelyben az autonómiánál még támaszt találhatnak az egyház életbe vágó érdekeinek védelmére.

Az egyház, amelynek vagyona felett a felekezeten kívüli pártkormány rendelkezik, amelynek főpapjait és jelentősebb javadalmait a kormány nevezi ki, plébánosait és tanítóit zsidók és szabaddkőművesek választják, főpapjai pedig ezt a rendszert támogatják s a laikus híveknek millióit minden befolyástól elzárják, nem sokáig fog várni pusztulására.

Rohamosan növekszik azoknak a tábora, akik azt vallják, hogy ennél a rendszernél, amely csak egyes kiválasztottakat juttat fejedelmi jövedelmekhez, a milliókra menő hívek pedig minden jogtól megfosztva, az alsópapssággal együtt, nélkülöznek — jobb a szekularizáció.

Magam is ezek közé tartozom. Ebbeli meggyőződésemet már évekkel ezelőtt a képviselőházban nyíltan kifejtettem. Szekularizáció esetén az államosított egyházi vagyonyból lélekszám vagy adóalanyok szerint a katolikusok is részesülnek s a népképviselőlet útján meg van a befolyásuk a költségvetésre, a zárszámadásokra és magára a számadásra köteles kormányra, A mostani állapot egyenesen gunyja a közvagyonkezelésnek.

Erős hittel a jobb jövő iránt, elszántan és tetterre készen követelem az autonómiát. De ha arról győződném meg, hogy a katolikus főpapság továbbra is megakadályozza létesítését, én is megváltásnak fogom tekinteni a szekularizációt.

Senki sem akarja a katolikus egyháznak hierarchikus szervezetét megbontani, de a többi felekezettel való egyjerjoguságról, azon határon belül, ahol az az egyháznak

javára válik, le nem mondhatunk. Kinek lehet az ellen kifogása, ha az eclesia militans gyarapszik?

Fejtegetéseimből kiviláglik, hogy a birtokpolitika belevág a törvényhozásnak és a kormánzatnak majdnem összes ágazataiba.

Nehéz ettől a nagy kérdéstől úgy elbucsuzni, hogy nem beszélünk a munkabékekről, a termelő és értékesítő szövetkezetekről, az adópolitikáról, a gazdahitelről, a közlélelmzésről, öntözésről, csatornázásról stb.

Maguk azok a javaslatok, amelyeket fejtegettem, tulajdonként az örökösödési jognak s a magánjog egyéb területeinek reformján sarkalnak, a főrendiháznak reformja nélkül pedig alig lesznek megvalósíthatók. Amíg hazánkban rendszer marad, hogy egy családnak születési és vagyonszárazatjoggal sem bírnak, az emberiség általános nagy céljait követő s a magyar fajt fentartó gyökeres birtokreform politikát csinálni nem lehet. Előbb tehát a főrendiházat kell reformálni, helyesebben a népképviselőhez időmitani.

A következőket keresztlvitt birtokpolitikának azzal a feladattal is meg kell birkóznia, hogy a földmivelésével foglalkozó munkáshadsereg a jövőben milyen viszonylatban szolgálja a nemzeti munkafelosztásban más munkakörre utalt ipart, kereskedelmet, művészetet s a köztisztviselő kart. A merőben téves részleges kommunizmus helyett intézményileg kell gondolkodni a mesterséges drágításnak megelőzéséről és üldözéséről. Minden polgárt egyaránt kell megvédeni a kizsákmányolásnak lehetősége ellen.

Mindezek a kérdések olyan nagy területet ölelnek fel, hogy a velük való beható foglalkozás csak rendszeres nagyobb munkában volna lehetséges.

Erre törekeny egészségi állapotom okából nem vállalkozhattam.

Mi lesz javaslataimnak sorsa, nem tudom. A birtokpolitikában a földdel kapcsolatos nagy érdekeknek érintése, a világtörténelemnek tanulsága szerint sehol sem termett rózsákat a gyökeres ujitóknak.

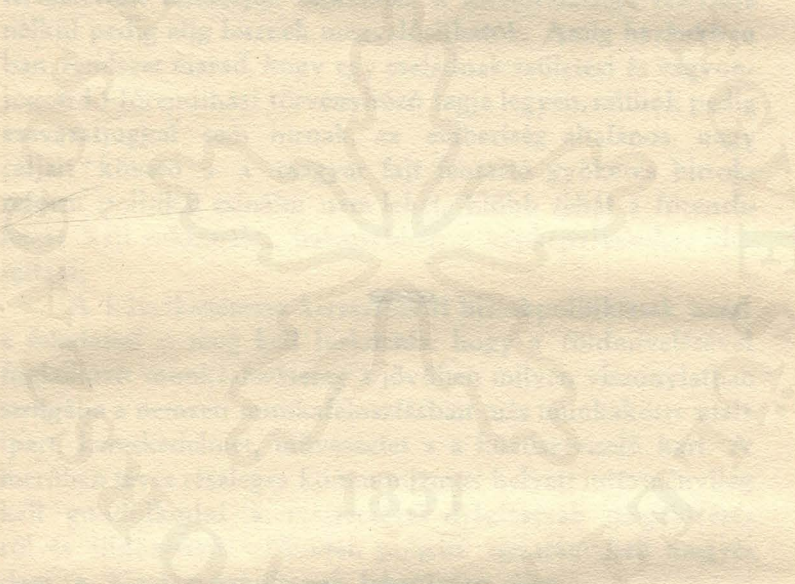
A Grachusok sorsa, vagy a délamarikai rabszolga-felszabadításnak története kevés örömmel biztatnak.

Szumner szenátort, a felszabadításnak egyik apostolát, 1856. május 22-én a szenátus termében a magukat demokratáknak nevező rabszolgatartók guttapergabottal betegre verték, de azért megélhette, hogy 1860-ban Lincolnt elnökké választották s a rabszolgaságot 1863. január elején az Északamerikai Egyesült Államokban eltörölték.

A példák nem hivatogatók, de engem nem fognak elriasztani attól, hogy hátralévő napjaimat ennek a nemzetmentő munkának szentelhessem.

A Cserésszék...
 1836. évi...
 A...
 A...
 A...

...
 ...
 ...
 ...
 ...

TARTALOM:

Bevezetés	5
Az eddig közzétett fontosabb javaslatok	21
Javasataim	37
Az egyházi birtok reformja	67
Autonómia vagy szekularizáció	79

TARTALOM:

2	Bevezetés
21	Az erdő károsításai és azok megelőzése
37	Javaslatok
61	Az erdő károsításainak megelőzése
72	Javaslatok az erdő károsításainak megelőzésére

1851

1866

